

ГОЛАС НАРОДА — ГОЛАС БОЖЫ

Серыя заснаваная ў 1993 годзе

ТАВАРЫІСТВА БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ
ІМЯ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ

ГОЛАС НАРОДА — ГОЛАС БОЖЫ

ТЭЛЕГРАМЫ І ЛІСТЫ ВЫБАРШЧЫКАЎ
У ВЯРХОЎНЫ САВЕТ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Пад рэдакцыяй
Ніла Гілевіча

Менск
Навука і тэхніка
1993

ББК 67.99(2)0
Г60
УДК 342.725(476) (044)

Укладанне і прадмова
Ніла Гілевіча

Г60 Голас народа — голас Божы: Тэлеграмы і лісты выбаршчыкаў у Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь / Уклад. і прадм. Ніла Гілевіча. — Мн.: Навука і тэхніка, 1993. — 53 с. — (Наш вечны зніч).

ISBN 5-343-01441-0.

Гэтую кнігу складаюць лісты і тэлеграмы ў Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь ад выбаршчыкаў у абарону беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай мовы, супраць юрыдычнага ўвядзення двухмоўя. Іх прапануе ўвазе чытачоў народны дэпутат, старшыня Камісіі па культуры, адукацыі і захаванні гістарычнай спадчыны Вярхоўнага Савета, старшыня Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны Ніл Гілевіч.

Г 1203020100 — 085
МЗ16 (03) — 93 Дад. 93

ББК 67.99(2)0+81.2Бел.

ISBN 5-343-01441-0

© Укладанне. Прадмова.
Н. Гілевіч, 1993

СВЕДЧАННЕ ВОЛІ НАРОДА

26 студзеня 1990 года Вярхоўны Савет нашай рэспублікі прыняў Закон аб мовах, паводле якога адзінай дзяржаўнай мовай у Беларусі абвешчана беларуская. У гэтым высокім акце выявілася як прыроднае пачуццё справядлівасці, так і дзяржаўна-палітычная мудрасць дэпутатаў, якія прынялі на сябе абавязак клапаціцца пра будучыню Бацькаўшчыны і народа. Выявілася разуменне таго, што ад лёсу роднай мовы будзе залежаць і лёс усёй нашай культуры і наогул лёс нацыі. Зразумела, не ўсім прыняты Закон прыйшоўся даспадобы. Але пакуль не дайшло да яго практычнага ажыццяўлення — яўных галасоў пратэсту было нямнога. Гэтыя галасы адчувальна ўзмацніліся, калі Беларусь стала незалежнай дзяржавай і паўстала пытанне аб яе новай Канстытуцыі. Тады і пачало ўсё часцей выстаўляцца — асабліва ў рускамоўным друку — патрабаванне зрабіць у Беларусі дзяржаўнай яшчэ адну мову — рускую і замацаваць гэта ў Асноўным Законе Рэспублікі. Пры гэтым аргумент, як правіла, адзін: маўляў, так хоча сам народ Беларусі, волю якога, прымаючы Закон аб мовах, не ўлічылі. Пайшлі спекулятыўныя апытанні грамадскай думкі, «сацыялагічныя» даследаванні — з сумніўнымі лічбамі і катэгарычнымі высновамі: патрэбен па гэтым пытанні ўсенародны рэферэндум.

Горка і сумна бачыць, што адраджэнню беларускай мовы і культуры супраціўляюцца многія беларусы або людзі іншых нацыянальнасцяў, якія з нараджэння жывуць тут і для якіх Беларусь зусім не мачыха, а добрая маці. Якіх толькі тэарэтычных і палітычных і эканамічных падкладак не мосяць яны пад гэтае сваё негатыўнае стаўленне да ідэі адраджэння Беларусі, да працэсу беларусізацыі ўсяго жыццёвага ўкладу рэспублікі! Колькі сіл і часу трацяць на гэта ганебнае змаганне з нашым адраджэннем людзі, якія маюць дыпламы аб вышэйшай адукацыі і нават навуковыя званні — людзі, якім

і сам Бог казаў быць у такіх справах добрым прыкладам для іншых: хто-хто, а яны павінны разумець, што значыць мова для лёсу народа, — начытаныя ж, адукаваныя, інтэлігентныя! І Тургенева працытуюць, і Талстога, і Дастаеўскага — як трэба шанаваць родную мову. А Купалу ці Гарэцкага працытаваць не хочучь. Не хочучь, бо — для чаго? У іх іншыя інтарэсы, іншыя мэты. Ні Купалу, ні Коласа, ні Багдановіча, ні Гарэцкага яны і ў руках не трымалі. Яны «ловяць» пад сацыялагічны аловак няшчасных нашых аднапляменцаў, тых, у каго ў душы вытравілі за дзесяцігоддзі пачуццё нацыянальнай годнасці, каго з маленства пазбавілі роднай школы і роднай кнігі, — ловяць і вяшчаюць: глядзіце, сам народ за дзяржаўнае панаванне расійскай мовы на Беларусі! Культурна вяшчаюць, па-інтэлігенцку. З аргументамі. З лагічнымі абгрунтаваннямі. Не тое, што гэтыя тутэйшыя правінцыялы — толькі на эмацыянальным узроўні крычаць-лемантуюць...

Ну, але нічога! Хай сабе паны-таварышы вяшчаюць і далей. Запасы цынیزму ў іх вялікія — дык галасы іх яшчэ будуць скрыпець доўга. Аж пакуль не зразумеюць шануюныя: тое, што здарылася ў 30-я, калі спроба беларускага нацыянальнага адраджэння была бязлітасна задужана, цяпер не паўторыцца. На гэты раз беларускі народ свой гістарычны шанц не ўпусціць. Яго душа выспела, а воля дастаткова падужэла. Красамоўнае сведчанне гэтага — сотні пісем і тэлеграм выбаршчыкаў у Вярхоўны Савест Беларусі, частку якіх мы і прапануем увазе паважаных чытачоў.

Жыве Беларусь!

Ніл Гілевіч

ТЭЛЕГРАМЫ

Агульны сход Саюза пісьменнікаў Беларусі выказвае вялікую трывогу з прычыны захадаў пэўных колаў узаконіць двухмоўе ў суверэннай Беларускай дзяржаве. Лічым, што гэтым будзе вынесены смяротны прысуд беларускай мове. Мы рашуча супраць гэтага. Няхай у нашым доме пануюць мір і парадак, а дзяржаўнай мове быць адной — беларускай. (Агульны сход Саюза пісьменнікаў. 27.10.1992)

Мы, настаўнікі беларускай мовы, патрабуем, каб на сесіі Вярхоўнага Савета не ставілася пытанне аб двухмоўі. Дзяржаўнае двухмоўе — гэта ганьба, гэта канчатковая русіфікацыя, гэта здзек і глумленне над роднай мовай і спадчынай. Вынікі двухмоўя на сённяшні дзень відавочныя. Дзяржаўнай павінна быць мова таго народа, які даў назву дзяржаве. Мы патрабуем ад дэпутатаў павягі і бездакорнага выканання ўсіх законаў, у тым ліку і Закона аб мовах. (Раманцэвіч, Новікава, Каліненка, Баранчук і іншыя, усяго 50 подпісаў, г. Мінск. 27.10.1992)

Шаноўны Станіслаў Станіслававіч! Патрабуем абараніць статус беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай мовы Рэспублікі Беларусь. (Гродзенскі ўніверсітэт, прафесар Лепешаў, дацэнт Леўка, дацэнт Тамашэвіч, дацэнт Жук, дацэнт Данільчык, прафесар Сцяцко, старшы выкладчык Патрэба, прафесар Пяткевіч, дацэнт Мельнікаў. 26.10.1992)

Шаноўныя народныя абраннікі, зразумейце: мова — наш апошні шанц духоўна адрадзіцца. Хто прапануе дзяржаўнае двухмоўе — працягвае здзекавацца над беларусамі. Дзяржаўнай павінна быць толькі адна беларуская мова. (Святлана Астапава, г. Мінск. 27.10.1992)

Пратэстуем супраць вынясення на рэфэрэндум пытання аб дзяржаўнасці беларускай і рускай моў. Не дазволім паганіць памяць продкаў. Яны збіралі гэты скарб стагоддзямі і накіравалі берагчы. Ужо не адзін раз добра-зыхлівыя вялікадзяржаўныя мужы тапталі нашае роднае. Ёсць такая спроба і цяпер. Пратэстуем. (Сям'я Мацько, г. Гродна. 26.10.1992)

Пара зразумець: двухмоўе ў Канстытуцыі — гэта магіла беларускай мовы. (Без подпісаў, Маладзечна. 26.10.1992)

Галасаваць за двухмоўе ў Канстытуцыі — ставіць крыж на беларускай мове. (Шуцьціцкі, г. Маладзечна. 26.10.1992).

Абурэння самой пастаноўкай пытання аб дзяржаўнасці беларускай мовы на сесіі Вярхоўнага Савета. Дзяржаўнай мовай павінна быць толькі беларуская. Ніякага рэфэрэндуму аб мове! Паважайце беларускі народ, калі вы народныя выбраннікі. (Выкладчыкі, супрацоўнікі, студэнты Мінскага інстытута замежных моў. 27.10.1992)

Шаноўны Старшыня, няўжо Вам абьякавы лёс народа? Спыніце здраду і ганьбу, якую народныя абраннікі хочуць правесці ў жыццё, ставячы пытанне аб дзяржаўнасці двухмоўя ў Рэспубліцы Беларусь. Народ мае сваю, родную мову. Успомніце, шаноўны, лёс свайго бацькі, які прыняў пакуты за святыню народа. Звяртаемся да Вас з надзеяй на разуменне. (Настаўніца Чарногова і група вучняў, Мінск, СШ № 105. 26.10.1992)

Белорусский язык — государственный. Я — против двуязычия. (Жук, Гродно. 27.10.1992)

Шаноўны Старшыня! Трэці дзень баліць душа беларуса ад таго гвалту над беларускаю моваю, які распачала вышэйшая ўлада рэспублікі. Патрабаванне дзяржаўнага двухмоўя — гэта спланаванае знішчэнне беларускай мовы, якая знаходзіцца ў стане рэанімацыі. Станіслаў Станіславіч, заступіцеся, заклічце ветэранаў і камуністаў адумацца — не вырываць язык сваёй маці, якая

іх узгадвала, бо народ без мовы — без'языкі. (Віктар Ахраменка, г. Мінск. 26.10.1992)

Лічым, што дзяржаўнай мовай павінна быць беларуская. (Супрацоўнікі запаведніка «Заслаўе». 26.10.1992)

Лічу, што ў цяперашні момант толькі такая простая і глыбокая рэч, як мова, можа згуртаваць нацыю. Гістарычны вопыт паказаў, што ва ўмовах двухмоўя гэта зрабіць немагчыма. (Доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар Васіль Бернік, г. Мінск. 26.10.1992)

Выказваем трывогу і занепакоенасць абмеркаваннем артыкула праекта Канстытуцыі аб дзяржаўнай мове. Дзяржаўнай мовай у Рэспубліцы Беларусь павінна быць толькі беларуская. Не жадаем далейшай асіміляцыі, духоўнага рабства. Жыве Беларусь! (Ад імя Таварыства беларускай мовы Белдзяржуніверсітэта дацэнт Тарасюк, г. Мінск. 28.10.1992)

Уважаемые наши избранные! Будьте благоразумны, не губите душу народа. В Республике Беларусь государственным языком должен быть белорусский язык. Братский русский будет с нами, мы его знаем лучше родного, так распорядилась история. Референдум о языке — безумие. Конституцию надо принять — без нее нам очень трудно жить. Живе Беларусь — будете жыць і беларуская мова, бо калі знікае мова — знікае і народ. (Лукашук Марыя Пракопаўна, выкладчык Брэсцкага педінстытута. 23.10.1992)

Выказваю недавер Вярхоўнаму Савету. Такі Вярхоўны Савет пазбавіць нас магчымасці людзьмі звацца. Толькі рэфэрэндум аб роспуску ўратае нас, беларусаў, ад палітыкаў, у якіх адна мэта — знішчыць мову, сцяг, герб, значыць — дзяржаву Беларусь. (Л. Мацюк, г. Гродна. 25.10.1992)

Адзінай дзяржаўнай мовай на Беларусі павінна быць беларуская мова. На вас ускладзена вялікая адказнасць за лёс нацыі, лёс беларускай дзяржавы. Памятайце аб гэтым. (Таварыства беларускай мовы Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі, Мінск. 25.10.1992)

Падтрымліваем рашэнне сесіі наконт дзяржаўнасці беларускай мовы. «Двухязычье» можа прывесці да грамадзянскай вайны. (Леўчанка, г. Гомель. 26.10.1992)

Калі на Беларусі не будзе адзінай беларускай дзяржаўнай мовы, то мне сямідзесяцігадовай пенсіянерцы, не ўдасца дачакацца сапраўднай незалежнасці нашай дзяржавы. 70 год я пражыла то пад польскім, то пад савецкім сцягам. У рэшце рэшт, дачакаўшыся свайго, можам страціць яго, дзякуючы антыдзяржаўнай палітыцы часткі дэпутатаў. (Марыя Мацюк, в. Зіновічы Лідскага раёна. 25.10.1992)

Шаноўны спадар, вялікая надзея на Вас. Рэфэрэндум па праблемах мовы — гэта амаральна. Такого не ведала сусветная практыка. Не схіляйце беларусаў да самазнішчэння. (Суполка ТБМ МРТІ, Мінск. 25.10.1992)

Шаноўны Старшыня Вярхоўнага Савета, дапамажыце ратаваць беларускую мову. Яна не выжыве, пакалечаная рэформай 33-га года, дабітая трасянкай, на побытавым узроўні пакінутая самімі беларусамі, занадта памяркоўнымі. Яна не ўзнімецца, калі не будзе адзінай дзяржаўнай на сваёй роднай зямлі. Ёй патрэбна дзяржаўная дапамога. (Прафесар Шаблоўская, БДУ, г. Мінск. 25.10.1992)

Вярхоўная улада, якая не можа адстаяць дзяржаўнасць роднай мовы, няздольная вырашаць і ўсе іншыя праблемы. Катэгарычна пратэстуем, каб уключаць пытанне аб мове ў рэфэрэндум. Адныць мову ў народа — адныць яго жыццё. Думайце пра будучыню нашых дзяцей і ўнукаў. (Суполка ТБМ, СШ № 38, г. Мінск. 25.10.1992)

Абураная пастаноўкай пытання аб другой дзяржаўнай мове, вынясенні на рэфэрэндум пытання пра герб і сцяг. Пастаноўку такіх пытанняў прапаную лічыць як дзеянні, накіраваныя супраць незалежнасці Беларусі. (Капылова, г. Гродна. 25.10.1992)

Беларусам — родную мову! Не будзе давер'я ўраду, які сёння ідзе на кампрамісы. Не зрабіце з сябе здрадніка! Людзі Вас праклянуць! (Т. Гурская, бібліятэкар, СШ № 85, г. Мінск. 26.10.1992)

Считаем мудрым и исторически справедливым Закон о государственности белорусского языка. Повторное рассмотрение Закона на референдуме спровоцирует гражданский конфликт, не нужный нашему народу. (Без подпису. 26.10.1992)

Дзяржаўнай мовай павінна быць толькі беларуская. Двухмоў'е — смерць для беларусаў. Перадайце парламентарыям, што ў выпадку прыняцця імі Закона аб двухмоўі мы будзем бараніць сваю нацыянальную годнасць усімі магчымымі сродкамі. Радзіма і мова — тоесныя паняцці. (Мікалай Васільевіч Анцыповіч, г. Мінск. 26.10.1992)

Таварыства беларускай мовы Інстытута геалогіі, геохіміі і геофізікі Акадэміі навук лічыць, што ў Беларусі дзяржаўнай мовай павінна быць беларуская. (Сябры Таварыства Нагорны, Аношка, Чарняўчык, усяго 37 подпісаў. г. Мінск. 27.10.1992)

Усе мы на гэтай зямлі часова, у тым ліку парламент. Разгляд Закона аб мове на рэфэрэндуме — гэта знявага беларускай нацыі і гістарычнае злачынства. (Без подпісу, г. Мінск. 26.10.1992)

Шаноўны Ніл Сямёнавіч! Захавайце беларускую мову як адзіную дзяржаўную. Інакш — гэта смерць беларускай нацыі, беларускай дзяржавы. На Вас ускладзена адказнасць за лёс будучых пакаленняў. (Міхаіл Сухі, Тамара Сухая, г. Мінск. 26.10.1992)

Няма мовы — няма народа. Надакучыў лямант неадукаваных і нявыхаваных дэпутатаў, якія кепска ведаюць і рускую і беларускую мовы. У незалежнай Рэспубліцы Беларусь павінна быць дзяржаўнай беларуская мова, трэба паважаць народ і яго радзіму, якая дала прытулак усім нам. (Руская, пенсіянерка Мухіна Тамара Герасімаўна — НННН 1534 03.12 0009, в. Антонаўка Гомельскай вобл. 04.12.1992)

ЛІСТЫ

Мы вельмі абураны кампаніяй, якая разгарнулася ў рэспубліцы за ўвядзенне дзвюх дзяржаўных моў. Выступаюць за гэта людзі, якія валодаюць толькі адзінай расейскай мовай і за тры гады не навучыліся мове карэннай нацыі. Гэта ці гультаі, ці няздольныя людзі! Але ні гультаям, ні няздольным няма чаго рабіць у палітыцы. (Аўдзееў Л. М., Кішчанка І., г. Мінск. 19.10.92 г.)

Шаноўная Камісія! Кожны, хто ўсведамляе сябе беларусам, каму не абыхавы лёс нашай Бацькаўшчыны, чакае ад вас пэўных вынікаў у змаганні за беларускую мову. Абараняць матчына слова неабходна з той жа апантанасцю і талентам, з якімі вы адстаялі нацыянальны герб і сцяг.

Прыхільнікі двухмоўя заклікаюць узяць за прыклад тую краіну, дзе дзяржаўнасць дадзена не адной мове. Але двухмоўе магчыма толькі ў тых краінах, дзе высокі ўзровень нацыянальнай свядомасці, дзе няма пагрозы роднай мове. На жаль, нашай дзяржавы ў гэтым спісе няма.

Нас вельмі вытанчана ператваралі ў янычараў, і поспехі ў гэтай справе неверагодныя: беларусы адмаўляюцца ад уласнага багацця — сваёй мовы, культуры, каштоўнай гістарычнай спадчыны, усяго таго, што складае свядомасць. А які суверэнітэт без нацыянальнай свядомасці?

Я за тое, каб квітнелі ўсе мовы тых нацыянальнасцяў, якія ёсць на Беларусі. Але дзяржаўнай павінна быць толькі беларуская, каб даць умовы для яе развіцця, каб яна не сканала. (Наталля Цітавец, г. Мінск. 19.10.92 г.)

У апошні час на розных узроўнях узмацніліся напады на статус беларускай мовы як мовы дзяржаўнай. Прапагандыста ўвёсці ў якасці дзяржаўнай рускую мову, а перад тым правесці па гэтаму пытанню рэферэндум.

Мы лічым, што антыбеларускія сілы вырашылі нанесці ўдар у галоўным напрамку, спачатку прыпыніць, а потым і ліквідаваць працэс нацыянальнага адраджэння. Калі прачытаць прыняты ў 1990 г. «Закон аб мовах у Беларускай ССР», то выразна ўсведамляецца, што правы рускай мовы надзейна абаронены. Усе размовы аб тым, што рускай мове пагражае знікненне, — звычайная спекуляцыя на неінфармаванасці людзей.

Рашуча выступаем супраць русіфікацыі беларусаў! (Супрацоўнікі фірмы «Белметал»: Ю. Шыбіцкі, С. Пятрашкі, М. Кандакоў, З. Сялюк, А. Іош, г. Мінск. 30.10.92 г.)

Паважаны Ніл Сямёнавіч!

Я цалкам згодзен з Вашай думкай аб напоры русіфікацыі і знешнім яе адступленні. Чуў і бачыў Вашу барацьбу за нашу сімволіку, Законы аб мове і адукацыі. Адчуваю Ваш шчыры боль за нашу Бацькаўшчыну, наша будучае. Сам меў «ласку» за сваё рашэнне выкладаць гісторыю на беларускай мове і з акцэнтам на беларускую гісторыю атрымаць званне «нацыяналіста», абмяркоўваўся на сесіі гарсавета (ці маю права выкладаць на беларускай мове, бо школа і падручнікі рускія). Не буду ўжо нічога гаварыць аб цяжкасцях з падручнікамі і іншых праблемах. Бачна, што Вы іх добра ведаеце і разумееце. Але, хоць гэта і непрыгожа, хочацца сказаць пра тое, што нават 10-працэнтнай даплаты за выкладанне не атрымоўваю. Бог з ёю, з гэтай сотняй рублёў. Толькі, як кажуць, за дзяржаву крыўдна.

Але галоўнае — воз скрануўся. Думаю, амаль упэўнены, што Вы «зверху», а мы «знізу» пераканам людзей і... «Жыве Беларусь!» (Краўцэвіч Л. П., г. Косава. 26.03.92 г.)

Шаноўныя дэпутаты!

Мы вельмі абураны той кампаніяй, якая пачалася ў рускамоўным друку за наданне расейскай мове статусу дзяржаўнай.

Выступаючы быццам за двухмоўе, спадары «інтэрнацыяналісты» не шчырыя, бо на самай справе яны за адну дзяржаўную мову — расейскую. Толькі на ёй гавораць, толькі яе ведаюць і ніякай іншай ведаць не хочуць.

Вельмі крыўдна, што і ў Вярхоўным Савеце, акрамя апазіцыі ды Старшыні Вярхоўнага Савета, амаль ніхто не размаўляе па-беларуску. (Герасімовіч В. П. і яшчэ пяць подпісаў, г. Мінск. 19.10.92 г.)

Добры дзень, паважаная Камісія!

Звяртаюся да Вас з просьбай і патрабаваннем: дапамажыце захаваць маю мову! Чаму я на сваёй Радзіме мушу аддаваць сваіх дзяцей у рускую школу? Упэўнена, што Вы таксама за паўнакроўнае жыццё беларускай мовы. Таму і прашу: ніякіх дзвюх дзяржаўных моў! Я тады нават і заікнуцца не змагу, каб мае дзеці атрымалі адукацыю па-беларуску. Двухмоўе — гэта наогул абсурд. Бог нам даў такую гаворку і цяпер карае нас рознымі бедамі за тое, што мы ад яе адракаемся.

Так, цяжкая справа адрадзіць беларускую мову на Беларусі, але ж патрэбная. Мы не станем нацыяй, не станем дзяржавай без роднай мовы.

Закон аб мовах буксуе. У 1990 годзе я аддала сына ў 1-ы клас. Большасць бацькоў была ўпэўнена, што дзяцей будуць вучыць па-беларуску. І ніхто не быў супраць. Але прыйшла дырэктар і сказала, што мову навучання можна выбіраць самім. Тут усе і зразумелі, што руская мова будзе больш даспадобы. Больш за 20 заяў з просьбай аб беларускамоўным навучанні праігнаравалі.

Таму мая парада Вам — прынялі Закон і патрабуйце яго выканання. Крымінальны кодэкс таксама, можа, не ўсім падабаецца, але ж ніхто не цацкаецца з тымі, каму ён не падабаецца.

У 1975 годзе я напісала пісьмо ў Міністэрства асветы, што хачу вучыцца ў школе на роднай мове. Але мне ніхто не спагадаў. Толькі непрыемнасцей набралася ў два наццаць год. Вось і час змяніўся, а тое, што мучыла, — засталася. «Брацця, ці зможам народнае гора?! Брацця, ці хваця нам сілы?!» Спадзяюся на Ваша сумленне і нацыянальную свядомасць. Жыве Беларусь! (Алена Збірэчка, г. Валожын. 12.08.92 г.)

Здравствуйте, многоуважаемые депутаты!

С волнением слежу за ходом сессии. Поражает то, что в жарких дебатах о заботе и благе народа даже несложные задачи, решение которых очевидно, многие видят через

туман. Смогут ли решить такие депутаты более сложные вопросы (например, экономические) в пользу народа?..

Идет обсуждение вопроса о белорусском языке, о сохранении нации и в конечном итоге о сохранении независимого государства — Республики Беларусь.

Как дважды два понятно, что, если государственный язык белорусский — будут жить все языки, если двуязычие, то исчезает белорусская нация.

Примеры из жизни. В прошлом году активизировалась работа по внедрению белорусского языка, но стоило только некоторым депутатам засомневаться в целесообразности этого, как незаметно включились тормоза. Сейчас занимается выжидательная позиция.

Все депутаты прекрасно понимают ситуацию, какими бы «добренькими» не старались быть.

Принятие двуязычия смерти белоруса подобно.

Надеюсь на благоразумие депутатов. Нельзя выносить на референдум вопрос о родном языке. Это позорно!

Прошу как избиратель голосовать по данному вопросу поименно, чтобы история знала, кто хоронит будущее Беларуси.

С уважением — Лазовский И. П. (Учитель, г. Слуцк. 27.10.92 г.)

Поважаны Вярхоўны Савет!

Той факт, што ў працэсе беларусізацыі намецілася шкодная тэндэнцыя да спынення, не можа не засмучаць беларусаў. Таму мы патрабуем: беларуская мова павінна быць адзінай дзяржаўнай мовай у Рэспубліцы Беларусь. (Студэнты I курса ГДУ імя Ф. Скарыны: Чавускін, Макушынская, Гулевіч, Пушкарская, Філіпчык і інш., усяго 100 подпісаў, г. Гомель. 30.10.92 г.)

Даражэнькія дэпутаты!

Зберажыце беларускую мову!

Беларуская мова павінна быць дзяржаўнай, таму што двухмоўе загубіць і мову, і беларускую нацыю, і незалежнасць.

Не трэба параўнання з іншымі дзяржавамі свету. Ніхто столькі не цягне здзекаў, як беларускі народ і яго мова.

Беларуская мова належыць толькі беларускаму народу. Гэта яго будучыня. Ніякіх рэферэндумаў па пытаннях мовы! (Настаўнікі: Мяцельскі С. В., Гузік Я. П., Якімовіч Э. Н., Ждановіч А. Я., Лазоўскі І. П., г. Слуцк. 28.10.92 г.)

Паважаны Ніл Сямёнавіч!

З надзвычайнай увагай праслухала па радыё Ваша выступленне на сесіі Вярхоўнага Савета аб аднамоўі. Палымяна і вельмі пераканаўча. Прыміце маю бязмежную ўдзячнасць за Вашу пазіцыю.

Не магу забыць выпадак, які адбыўся са мной сёлета ранней вясной у Мінску. Мне патрэбна было наведаць магазін «Насенне». На прыпынку ў чакаючага мужчыны я спытала па-беларуску, як даехаць. Ён адказаў. Задала яшчэ пару пытанняў, таксама на беларускай мове. Пасля адказаў на іх у дадатак, нібы стрэл, пачула: «Вы што, не зацвердзілі, што мне непрыятна разгаварываць с Вами оттого, что Вы говорите на белорусском языке?!»

— Цікава. На якой мове мне размаўляць, калі я беларуска і знаходжуся ў беларускай сталіцы?

— На руском. Я тоже белорус, но разговариваю по-русски.

— Калі Вы цураецеся роднай мовы, то Вам вялікая ганьба.

Не ведаю, чым бы скончылася гэта размова, каб не навіснік беларускай мовы не паехаў. Я ашалоmlеная засталася чакаць свайго тралейбуса, а ў галаве адны думкі змяняліся другімі. Божухна літасцівы! Пашкадуй няшчасных беларусаў. Вызвалі іх ад рабалецтва. Дапамажы ім узняць галаву, азірнуцца вакол, глянуць на сябе з боку і ўбачыць, што яны не толькі такія, але ў многім лепшыя за тых, хто імкнецца зрабіць іх сваімі бязмоўнымі служкамі.

Божа Усемагутны, прабудзі ў беларусаў пачуццё годнасці. Яны заўсёды былі і будуць людзьмі, толькі не ўмеюць пастаяць за сябе. Вось ужо, сапраўды, як у анекдотце: «Дазволь, дзядзечка, мне ў сваёй хаце пад лаўкай пераначаваць».

Яшчэ раз прабачце, цяпер ужо за сумбурнасць і памылкі, але выгаварылася і палягчэла на душы, а яна баліць і баліць за лёс беларускага народа. За якія грахі такія выпрабаванні?! (Вольга Захараўна Клыбик, в. Сянькоўшчына Слонімскага раёна. 16.11.92 г.)

Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь сп. Шушкевічу.

Старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь сп. Кебічу.

Калі ласка, прыміце неадкладныя меры па адраджэнню Бацькаўшчыны. Доўга думаў, пісаць ці не гэты ліст Вам, кіраўнікам незалежнай Рэспублікі Беларусь, і ўрэшце рэшт прыйшоў да высновы — трэба пісаць. Сэнс ліста ў наступным.

Сам я беларус, мая жонка беларуска, маем дваіх дзяцей — абое школьнікі. Я і мая жонка скончылі адну і тую ж вясковую беларускую сярэднюю школу. Хаця тут жа прыйшлося яе забыць, з 1969 года, таму што далей быў тэхнікум, інстытут і справаводства на расейскай мове, якое прымусіла думаць па-расейску аж па сённяшні час.

І вось надышла перабудова, адраджэнне незалежнай Беларусі, вяртанне да матчынай мовы, культуры, нацыянальнага навучання. У Беларусі жыве 77,8% жыхароў беларускай нацыянальнасці, г.зн. у асноўным такія сем'і, як наша. У многіх з іх такія ж праблемы, сумненні, як і ў нашай. Памятаю, якія Вы былі радасныя пасля падпісання ў Белаежскай пушчы дамоўленасці па СНД, аб якой Вы, сп. Кебіч, выступаючы па тэлебачанні, гаварылі на беларускай мове (хоць і з асобнымі расейскімі словамі), малявалі будучыню нашай Бацькаўшчыны. Аб адраджэнні гаварыў і сп. Шушкевіч.

Паверыўшы ў перабудову, адраджэнне і Вам асабіста, сп. С. Шушкевіч і сп. В. Кебіч, стараюся і я размаўляць на беларускай мове, асабліва ў сям'і, таксама і пісаць, як вось і гэты ліст (хаця і з памылкамі). Лічу цяпер гэта галоўнай задачай.

Але вельмі балюча за нашых дзяцей, іх будучыню: яны не карыстаюцца беларускай мовай — практычна нідзе. На гэтай глебе ў нас непаразуменне з жонкай, якая прыводзіць у прыклад сп. В. Кебіча, які пасля «Белаежскай пушчы» зноў забыў беларускую мову, хаця абяцаў! Не размаўляюць і нічога не робяць па ўвяду ў дзеянне Закона аб дзяржаўнасці беларускай мовы і ягоныя міністры. Прывяду прыклад. Тыдзень назад па тэлебачанні была перадача ў прамым эфіры з удзелам сп. Мірачыцкага і сп. Байдака. Толькі некалькі слоў вядучы ў пачатку перадачы сказаў па-беларуску, астатняе ўся гутарка — па-расейску. Гэта перадача, спадары, у асноўным была накіравана на сельскую мясцовасць і яна

(перадача) дабівае рэшткі беларускай мовы. Хаця гэтыя міністры, калі іх запыталі, хто яны па нацыянальнасці і адкуль яны, вельмі ганарыліся, што беларусы. Але адказалі на расейскай мове: «Я белорус из-под Столбцов», а другі — «Я белорус из-под Слуцка». Яны свядомыя мужы. Як ім не сорамна. І вось гэтыя міністры будуць (на маю думку) супраць беларускасці. Справаводства на беларускай мове для іх як костка ў горле, і яны будуць супраць яго ўводу альбо будуць яго адцягваць на неабмежаваны тэрмін. Зараз у вёсцы вядуць не справаводства, а «делопроизводство», людзі заняты не працай, а «трудом». І гэта там, дзе дзяцей вучаць яшчэ на беларускай мове. Да якой пары гэта можа працягвацца?

Аналагічныя абставіны ў гандлі. Замест «калі ласка» — «пожалуйста» (праўда, рэдка пачуеш замест алей — масло, замест цукар — сахар і г.д.). Паўсюдна. Хоць бы этыкеткі таварныя на першым часе замянілі — і то быў бы якісьці зрух!

Цяпер — пра школу. Аднойчы зайшоў у СШ № 97 г. Мінска распытаць наконт пераходу школы на беларускую мову навучання. Завуч школы адказала, што будзе ў наступным годзе ўсё па-старому — толькі па 2 урокі ў тыдзень па беларускай мове і літаратуры. Кніжкі на наступны год раздалі ўсё на расейскай мове. Школа на вул. Ландэра — вакол усе беларусы — быўшая вёска. Адсюль пытанне: да якой пары, сп. кіраўнікі незалежнай дзяржавы, мы будзем калечыць нашых дзяцей? У рэспубліцы ёсць прэса, якая палівае брудам нашу спадчыну, зневажае мову. Гэта ж недапушчальна. Асабіста Ваша, сп. Кебіч, нежаданне карыстацца дзяржаўнай мовай стрымлівае пераход многіх беларусаў (нават свядомых) на беларускую мову на бытавым узроўні.

І ў заканчэнне: паважаныя кіраўнікі Беларусі, я не бачыў Вашых асабістых выступленняў аб нацыянальным адраджэнні, патрыятызме, гордасці, што ты беларус ці грамадзянін Беларусі. Не чуў Вашых асабістых думак. Не ссылайцеся на пастановы, законы, там няма Вашых асабістых мэт, там большасць. Прабачце, калі што не так. З павагай — Туцін. (г. Мінск. 30.07.92 г.)

У апошні час нядобразычліўцы Беларусі ўздываюць пытанне аб наданні рускай мове статуса дзяржаўнай. Мяне хвалюе такі масіўны націск на адраджэнне бела-

рускай мовы, культуры і гісторыі. Часта задаю сабе пытанне: як доўга наш народ, які даў прыстанішча і падарыў сваю дружбу прадстаўнікам іншых народаў, і ў першую чаргу выхадцам з Расіі, будзе павучацца, як яму жыць у сябе на Радзіме, на якой мове гаварыць, паважаць ці не сваю культуру і гісторыю? У якой краіне яшчэ можна назіраць падобнае? І ўсё гэта робіцца пры наяўнасці Закона Рэспублікі Беларусь аб дзяржаўнасці беларускай мовы. Калі ж урад Беларусі стане на абарону мовы народа, які надаў назву нашай дзяржаве?

Мне вельмі спадабаўся адказ Прэзідэнта Казахстана Назарбаева карэспандэнту тэлебачання Астанкіна аб мовах у рэспубліцы. Ён сказаў, што казахская мова ў Казахстане павінна заняць такое становішча, як руская ў Расійскай Федэрацыі. Хацелася б пачуць падобны адказ Вярхоўнага Савета і урада Рэспублікі Беларусь тым сілам, якія імкнуцца навязаць нашай рэспубліцы дзяржаўнае двухмоўе. Рускамоўнаму насельніцтву ў Беларусі нішто не пагражае.

На мой погляд, неабходна ўсім уладным структурам Рэспублікі Беларусь узяць пад строгі кантроль выкананне Закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь. Такая думка і многіх маіх аднасяльчан, з якімі я неаднойчы гутарыў па гэтаму пытанню. (Булаўко Іван Макаравіч, пенсіянер, в. Бастуны Воранаўскага раёна. 23.10.92 г.)

Нас, жыхароў вёскі Роскаш Наваградскага раёна, устрывожыла вестка пра тое, што ў павестку дня чарговае сесіі Вярхоўнага Савета хочуць уключыць пункт аб наданні статуса дзяржаўнай дзвюм мовам: беларускай і рускай.

Мяркуючы па тым, як шырока і сур'ёзна па радыё і ў прэсе абмяркоўваецца гэтае пытанне, мы адчуваем рэальную пагрозу не толькі нацыянальнаму адраджэнню, але і выжыванню беларускай мовы — жывое нашае спадчыны, што засталася нам «ад прадзедаў спакон вякоў». Бо калі расійская мова зноў стане ў нас дзяржаўнаю, то наша родная не вытрымае канкурэнцыі пры аб'явавых адносінах дзяржавы. Што не паспеў зрабіць таталітарны рэжым, тое зробіць рэнегаты ды янычары.

Мы не хочам быць насельніцтвам ні «Северо-Западного края», ні «ўсходніх крэсаў». А хочам быць народам у сваёй незалежнай дзяржаве, якую паважалі б, як роўную,

іншыя дзяржавы свету. А ці ж захоча гаспадарлівы сусед мець справу з нядбаліцаю?

Просім і патрабуем не дапусціць новага злачынства! Бо мова — душа народа. Знікне мова — знікне народ, а значыць і дзяржава. Чаго тады будуць вартыя нашы дзяржаўныя дзеячы? (*Васіль Кокаш, Воля Кокаш, Зінаіда Севасцяноўіч, Марыя Чура, Павел Чура, Васіль Бажко, Іван Свістун, Ліза Свістун. 20.10.92 г.*)

У апошні час у рускамоўным друку на Беларусі нарастае актыўная прапаганда супраць Закона аб мовах. Гаворыцца нават аб тым, што на чарговай сесіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь будзе ўздымацца пытанне аб наданні рускай мове статусу дзяржаўнай нароўні з беларускай. Лічым, што на справе гэта прывядзе да канчатковага вынішчэння беларускай мовы. Разлічваць на павагу і падтрымку іншых народаў немагчыма, пакуль не пачнем паважаць самі сябе. Нельга забіраць у беларусаў самае дарагое — мову продкаў. Спадзяёмся, што гэта пытанне не пройдзе. З павагай — сям'я Банцэвічаў. (*г. Ліда. 23.10.92 г.*)

Паважаны Ніл Сямёнавіч!

Мы, настаўнікі і вучні Вузлянскай НСШ, іх бацькі, выказваем патрабаванне, каб у Рэспубліцы Беларусь дзяржаўнай мовай была беларуская.

Абураны тым, што ёсць беларусы, якія думалі інакш. (*Балаховіч Г. Ул. — дырэктар школы, Хіла Алена Сямёнаўна — настаўніца, Кайровіч Алена Уладзіміраўна — маці вучаніц і інш., усяго 13 подпісаў, в. Вузла Мядзельскага раёна. 31.10.92 г.*)

Народныя дэпутаты павінны цвёрда ведаць, што дзяржаўнай мовай на тэрыторыі Беларусі павінна з'яўляцца беларуская мова. Але я чуў па радыё выступленне на 10-й сесіі Вярхоўнага Савета Беларусі дэпутата ненароднага (назваць прозвішча яго не змагу: не прыпомню), які хоча вырашыць на ўсенародным рэферэндуме Беларусі пытанне аб дзяржаўнай мове на тэрыторыі нашай рэспублікі. Цвёрда ведаю, што на тэрыторыі Літвы дзяржаўнай мовай з'яўляецца літоўская мова, на тэрыторыі

Латвіі — латышская, на тэрыторыі Расіі — руская і г. д. А на тэрыторыі Беларусі — такою павінна быць беларуская мова. Не руская, а беларуская!

Мова любога народа з'яўляецца прыгожай мовай, і не трэба таўчы вадку ў ступе або пераліваць з пустога ў парожняе: не трэба ніякага рэферэндуму.

Рашайце, дэпутаты, пытанні па-народнаму, па-дэлаваму. Не трэба траціць грошы на рэферэндумы. Быў усесаюзны рэферэндум, а што з яго атрымалася?

Што ж вы (я гавару пра некаторых дэпутатаў) за дэпутаты Беларусі, калі не ўмеете і не хочаце навучыцца размаўляць на беларускай мове? Дзе ж ваша гордасць за сваю мову, за свой народ?

Паўтару яшчэ раз: усе мовы — руская, беларуская, польская і г. д. — вельмі прыгожыя мовы. Але ж на тэрыторыі Беларусі дзяржаўнай павінна быць беларуская мова. (*Адамовіч Мікалай Адамавіч, грамадзянін Беларусі, г. Мінск. 29.10.92 г.*)

З вялікай цікавасцю сочым за работай сесіі Вярхоўнага Савета. Няма мяжы нашаму абурэнню, калі чуем, як некаторыя дэпутаты, патрабуючы дзяржаўнага двухмоўя, імкнуцца знішчыць родную мову. Мы добра разумеем, што ўвядзенне ў якасці дзяржаўнай рускай мовы непазбежна прывядзе ва ўмовах нашай Рэспублікі да гібелі нацыі, народа. Яшчэ Ф. Багушэвіч у мінулым стагоддзі папярэджваў: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!» Як жа трэба не любіць сваю Бацькаўшчыну, не паважаць свой народ, каб жадаць яму заўчаснай гібелі!

Сёння ў людзей адабралі ўсё: заробленыя працоўнымі мазалямі грошы, здароўе, пазбавілі дастойнага чалавека жыцця. І вы, шановныя дэпутаты, збіраецеся адабраць апошняе: пазбавіць права думаць, гаварыць, вучыцца на беларускай мове.

Мы выражаем рашучую нязгоду з тымі дэпутатамі, што адцураліся ад сваёй Бацькаўшчыны, ад беларускай мовы. У суверэннай дзяржаве павінна быць дзяржаўнай толькі адна мова — родная!

Просім давесці нашу пазіцыю да дэпутатаў Вярхоўнага Савета. Настаўнікі Сырмяжскай СШ Мядзельскага раёна. (*Сапега П. А., Харэвіч Г. В., Карнеева М. Б.,*

Пакульніцкі Б. У., Пашкевіч Г. В., Варанько А. І.,
Пішчака Т. Л., Калеснік Г. П. 03.11.92 г.)

Паважаныя дэпутаты! Нам, настаўнікам, работнікам культуры, жыхарам Мядзельшчыны, лёс роднай мовы і культуры ніколі не быў абыхавым. Таму сёння ўзнятае пытанне ў Вярхоўным Савеце Рэспублікі Беларусь аб пераглядзе Закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь асабліва нас непакоіць. На гэты конт у нас свая думка.

Колькі ж спатрэбілася сапсаваць нерваў і крыві нашым сапраўдным народным абраннікам, каб у былым СССР вытрымаць націск процістаяння і адстаяць Закон аб мовах, надаўшы беларускай мове статус дзяржаўнай! Няхай гэты Закон яшчэ не такі дзейсны, як хацелася б, папярковы, але ён усяляе нам, беларусам, веру і надзею, што спакваля наша мова набудзе сваю моц; ён спрыяў першым парасткам адраджэння нашай культуры, спадчыны, служыць стымулам больш сур'ёзна ставіцца да вывучэння роднай мовы ў школах і ВНУ. Прытым гэты Закон аб мовах не прыніжае годнасці моў іншых народаў.

Што ж — сёння гэты Закон у незалежнай Рэспубліцы Беларусь павінен страціць сваю сілу? Відаць, некаму вельмі нявыгодна, каб беларус стаў гаспадаром у сваёй роднай хаце, каб беларусы мелі гонар людзьмі звацца.

Паважаныя дэпутаты! Вам мы даверылі наш лёс, лёс нашай беларускай нацыі, лёс будучыні нашай Беларусі. Пераглядаючы Закон аб мовах, не дапусціце непакорнага памылку, зацвердзіўшы Закон аб дзвюх дзяржаўных мовах.

Гістарычныя факты ўжо даказалі, што афіцыйнае панаванне рускай мовы не толькі адціснула мовы нацыянальных меншасцей, але прывяло (як у нас на Беларусі) амаль да знішчэння іх. На вялікі жаль, многія з нашых беларусаў не валодаюць сваёй мовай, пагарджаюць ёй, заняббалі культуру, адцураліся ад спадчыны, нагадваюць манкуртаў і янычараў.

А што стане пры такіх умовах яшчэ праз дзесяцігоддзе? Наша мова загіне. Загіне культура. Загіне і сама нацыя.

Божа вас уратуй, каб вы, ап'янёныя сілай улады, увайшлі ў гісторыю як магільшчыкі беларушчыны, падпісаўшы смяротны прыгавор беларускай мове. Увайдзіце ў гісторыю як абаронцы беларускай мовы, за-

цвердзіўшы Канстытуцыйны статус яе дзяржаўнасці. (Пя-
стун В. І., Куліцкая С. С., Маўчан І. У., Янель Н. І.,
Хіхіч В. Ю. і інш., усяго 23 подпісы, Мядзельскі раён.
30.10.92 г.)

З абурэннем чую выступы «народных» дэпутатаў супраць беларускай мовы, сцяга і герба. У расейскіх шавіністаў і ў іх халуёў з беларусаў, якія выступаюць ад імя беларускага народа, праразаецца зноў звярыны аскал. Няхай яны помняць — час не той і беларусы ўжо не тыя! (А. Блінкоўскі, г. Баранавічы. 09.11.92 г.)

Мне вельмі спадабаліся выказванні на сесіі аб роднай мове С. Шушкевіча і Н. Гілевіча, якія вельмі каратка, але трапна вызначылі гістарычны шлях яе развіцця ў мінулым і яе ролю ў сучаснай незалежнай Рэспубліцы Беларусь.

І сапраўды, якая ж гэта будзе незалежная Рэспубліка Беларусь, калі яна будзе мець дзве дзяржаўныя мовы? Гэта раўназначна таму, што ў аднаго дзіцяці дзве «родныя» маці.

Кожная незалежная краіна павінна мець адну родную мову — як і дзіця адну маці. Нам не трэба ні паланізатараў, ні русіфікатараў, якія сілай навязвалі нам сваю мову, узяўшы ўладу ў свае рукі. Хопіць! Дзякуй проста беларускаму народу, які пранёс яе праз усе нягоды, хоць скалечаную і знявечаную. Дык няхай яна будзе адзінай мовай у нашай незалежнай краіне! Жыве Беларусь! (Наталля Есіс з-пад Клецка, п/а Сіняўка. 05.11.92 г.)

Калі ў аркестры не хапае аднаго інструмента — сімфонія не атрымліваецца. Наша беларуская мова — гэта дар Божы, каб мы хвалілі Бога. Кожны народ хваліць Госпада на сваёй мове, і ў гэтым хоры выпадае беларуская мова. За тое, што ў нашых храмах пануюць замежныя польская і руская мовы, мы маем пакаранне Чарнобыльскай навалы. Надаўшы беларускай мове дзяржаўны статус, мы вяртаем яе ў царкву і касцёл. Калі ўсе вернікі-беларусы розных канфесій будуць хваліць Госпада на беларускай мове — атрымаецца сапраўдная сімфонія.

Хай, ласка Божая будзе з Вамі! (С. Захарэвіч, г. Мінск. 19.10.92 г.)

Шаноўнае спадарства!

Вы называеце сябе прадстаўнікамі народа. Але ж паглядзіце ўважліва навокал, як адарваліся вы ад народа! Вы не пытаецеся ў народа, ці патрэбны яму той рэфэрэндум (а дакладней, судзілішча) па мове, які вы хочаце правесці. Калі чалавек хворы, сапраўдны доктар не пытае яго, ці падабаецца яму тая ці іншая лекія, а лечыць тым, што хутчэй паставіць чалавека на ногі. Тое ж і з беларускай мовай. Мова — душа народа, а ў беларусаў гэтая душа хворая. Чым жа думаеце вы, прадстаўнікі народа, прыпісваючы яму заведама смяротны рэцэпт — другую дзяржаўную мову? Каго вы хочаце падмануць? Народ? На што вы замахнуліся? Мова і народ — катэгорыі вечныя і больш значныя за вашае жыццё. Дык ці маеце вы, смертныя, права судзіць вечнасць?

Замест таго каб спачатку хоць troхі ўзброіцца ведамі па гісторыі, культуры народа, які вы прадстаўляеце, вывучыць яго мову, вы адмаўляеце і гісторыю, і культуру, і мову. Хто ж вы на гэтай зямлі?

Шаноўны Ніл Сымонавіч! Ведаючы Вас як сапраўднага, надзейнага Беларуса, прашу Вас давесці да ведама Вярхоўнага Савета гэты ліст. Хай ведаюць, што беларуская моладзь бачыць у іх людзей учарашняга дня, не здольных зрабіць ніводнага кроку наперад. Жыве Беларусь! (Алесь Бразуноў, студэнт IV курса філфака БДУ, г. Менск. 23.10.92 г.)

Шаноўныя дэпутаты! Што ж Вы робіце з моваю нашую беларускаю? Колькі ж можна яе таптаць, ганьбіць? Няўжо Вы не разумееце таго, што наданне рускай мове статусу дзяржаўнай ставіць крыж на беларускай у існуючых умовах, а ўвогуле і на беларусах як этнасе.

Народныя дэпутаты Беларусі, дык абараніце ж мову нашу беларускую і нас, беларусаў, на Беларусі!

Божа, абарані і ты нас, не дай нам знікнуць з гэтай зямлі! (Аркадзь Хлань, Мінск. 23.10.92 г.)

Моя семья из 7 человек считает: государственным языком должен быть белорусский. На сессии многие депутаты хотят ввести русский язык государственным наравне с белорусским. Где же логика? Когда принимается решение на сессии, то оно принимается большинством.

Белорусов в республике около 80%, почему же меньшинство, т.е. русские, должно приниматься во внимание? Если принять белорусский и русский языки государственными, то Беларусь не должна называться Беларусью, у нее нет языка, нет суверенитета, нет государственности. В таком случае Республика Беларусь должна называться Русско-Белорусский край. (От семьи М. Костюкевич, г. Минск. 04.11.92 г.)

Мы, жыхары мястэчка Будслаў Мядзельскага раёна, з трывогай і болей слухаем выказванні некаторых народных дэпутатаў аб наданні рускай мове статусу дзяржаўнай у Рэспубліцы Беларусь. Наданне рускай мове статусу дзяржаўнасці ў суверэннай Беларусі ганебна для нас, беларусаў. Гэта здзек як з гістарычнай спадчыны Беларусі, так і з яе нашчадкаў.

Мы спадзяемся, што Вярхоўны Савет не зробіць гэтай гістарычнай памылкі, абароніць нашу мову ад пагібелі, нацыю ад гістарычнага знікнення. Дзяржаўнай мовай у суверэннай Рэспубліцы Беларусь павінна быць адна — беларуская. (Жук В. П., Лапко С. М., Будзько А. К. і інш., усяго 25 подпісаў. 04.11.92 г.)

Паважаны Вярхоўны Савет! У сувязі з тым што працэс беларусізацыі ў нашай рэспубліцы ідзе вельмі марудна і нават намецілася шкодная тэндэнцыя да супынення гэтага працэсу, патрабуем Вас ўлічыць наша пажаданне: адзінай дзяржаўнай мовай у рэспубліцы Беларусь павінна быць беларуская мова. (Студэнты філфака IV курса ГДУ імя Ф. Скарыны Кацапаў А. М., Камісараў А. І., Леўчанка Л. М. і інш., усяго 97 студэнтаў. 30.10.92 г.)

Паважаны Станіслаў Станіслававіч! Не дайце зганьбіць роднай мовы! Не загубіце першых парасткаў нацыянальнага адраджэння! Дзяржаўная мова ў нас адна — беларуская. (Вучні 10 «А» класа СШ № 32 г. Гомеля Афянчанка, Таранавы, Сатарасценка, Парашчанка і інш., усяго 20 подпісаў. 03.11.92 г.)

Паважаныя дэпутаты! У беларускім парламенце абмяркоўваецца пытанне пра тое, быць ці не быць дзяр-

жаўнай беларускай мове на Беларусі. Некаторыя дэпутаты спасылаюцца пры гэтым на большасць людзей, якія быццам бы гавораць па-руску. Але ж гэта ў Мінску. А Мінск — гэта яшчэ далёка не ўся Беларусь. Жыхары шматлікіх вёсак, мястэчак, раённых і абласных гарадоў лічаць сваёй роднай мовай беларускую. Дык хто ж дазволіць сабе пазбавіцца прызнанага ва ўсім свеце права карыстацца ёю? Паверце, усе людзі, у тым ліку і вы, паважаныя дэпутаты, страціце шмат. Нельга будзе шчасліва жыць у несправядліва пабудаваным грамадстве. Глыбока ў падсвядомасці вы будзеце адчуваць сваю віну за несправядлівае рашэнне, за тое, што не апраўдалі даверу перад народам. (Н. Баранав, Мінск. 04.XI 1992 г.)

Мы, вучні дзесятых класаў школ г. Гомеля, слухачы падрыхтоўчага класа вучэбна-вытворчага камбіната II пры кафедры беларускай мовы Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, лічым недапушчальным увядзенне дзвюх моў дзяржаўнымі ў самастойнай і незалежнай Рэспубліцы Беларусь.

Нам прыходзіцца сёння спецыяльна вывучаць беларускую мову, нашу родную мову, якой нас не вучылі, таму не хочам, каб нашы дзеці не ведалі сваёй мовы, як мы. Хочам, каб у нашай краіне ўсе размаўлялі ці маглі размаўляць на беларускай мове. (23 слухачы ВВК-II. 10.11.92 г.)

Шаноўны Ніл Сымонавіч! Паважаныя члены Камісіі!

Работнікі ўстаноў культуры Мядзельскага раёна Мінскай вобласці глыбока заклапочаны лёсам нашай роднай беларускай мовы, тым становішчам, у якім апынулася яна зараз пры абмеркаванні новай Канстытуцыі.

Колькі ж можна абкрадваць наш народ? І менавіта ў той час, калі так неабходна ўмацоўваць нацыянальны суверэнітэт Рэспублікі Беларусь, у час нацыянальна-культурнага адраджэння, які мы перажываем зараз.

Нам з вялікім задавальненнем быў успрыняты Закон аб мовах у Беларускай ССР, прыняты ў студзені 1990 года. Тады здавалася, што ён карэнным чынам зменіць адносіны да беларускай мовы.

Але вось мінула амаль тры гады. За гэты час бібліятэкі нашага раёна папоўніліся амаль на 90 тыс. новых выдан-

няў. І сярод іх толькі 16 тыс. кнігі на беларускай мове, астатнія — рускамоўныя.

А мы ж разам з прадстаўнікамі сферы народнай адукацыі павінны дапамагаць людзям авалодаць роднай мовай. Таму адразу ж пасля прыняцця Закона ўсё справаводства ў адзеле культуры, цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэме было пераведзена на беларускую мову, перааформлены інтэр'еры большасці бібліятэк раёна з улікам беларускага нацыянальнага каларыту, чытачы аб'ядналіся ў такія аматарскія аб'яднанні, як «Бацькаўшчына», «Спадчына», неаднаразова прайшлі святы беларускай кнігі, беларускай культуры, адраджаюцца беларускія святы і абрады.

І калі зараз ставіцца пад пагрозу існаванне і развіццё нашай нацыянальнай мовы, то становіцца страшна за нашых нашчадкаў, за нашу будучыню. Мова ж наша — гэта наша гісторыя, наша сучаснасць і наша будучыня. І ніхто не мае права падвргаць гэта сумненню.

Вельмі спадзяёмся, што наш Вярхоўны Савет усядоміць словы нашага выдатнага беларускага паэта Ф. Багушэвіча: «Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!» (Л. У. Несцяровіч, Р. М. Роўда, Л. У. Сліжэўская, М. Іванова, В. В. Урбановіч і інш., усяго 67 подпісаў. 23.11.92 г.)

Паважаныя дэпутаты!

Я простая жанчына, не палітык. Пішу, каб перадаць свой боль і абразу за растаптаную, знішчаную, пакрыўджаную родную мову. Здавалася, настаў момант для яе адраджэння. Але ж знаходзяцца такія сілы, сярод якіх і нашы выбраннікі, якія дзеля сваіх палітычных амбіцый гатовы пахаваць зажива ўсё беларускае.

Прашу ўрад і дэпутатаў забараніць генацыд над беларускім народам усялякім русіфікатарам і антыбеларускім элементам. Мы на сваёй Бацькаўшчыне і хочам размаўляць на сваёй мове. Беларуская мова павінна быць адзінай, дзяржаўнай. У нашых нядобрычліўцаў далёкі прыцэл. Спярша знішчыць мову, а затым і незалежнасць рэспублікі. У іх на гэты конт ёсць вопыт. Няўжо гэтым людзям малы крыві і ім не церпіцца распачаць крываваую бойню і на нашай шматпакутнай зямлі?! (Думбенец О. Н., г. Клічаў. 05.11.92 г.)

Спадары і таварышы дэпутаты! У вашым асяроддзі, ды ў краіне наогул, заўважаецца тэндэнцыя — зрабіць расейскую мову дзяржаўнай, г.зн. увесці ў краіне афіцыйнае двухмоўе. Гэты акт, калі ён адбудзецца, стане смяротным прысудам для беларускай мовы, культуры ды ўсяго нашага адраджэння. Мы пратэстуем супраць увядзення двухмоўя і патрабуем ад вас — не будзьце герастратамі, выканаўцамі смяротнага прысуду нашай Бацькаўшчыне. Рана ці позна за вамі зачыняцца дзверы Вярхоўнага Савета, але пра вашыя дзеянні будуць памятаць людзі і пасля вашай смерці. Толькі ад вас залежыць — праклянуць вас нашчадкі ці ўспомняць добрым словам. Апамятайцеся, пакуль не позна, і не дапусціце двухмоўя! (Андрэй Пяткевіч, Галіна Плаўская, в. Уселяб, Наваградскі раён. 12.11.92 г.)

Кажуць, народ мае нікчэмную самасвядомасць...

А вы чулі калі-небудзь, як сцішаецца тралейбусны люд пры першых словах сялянскай бабулі, што прыехала пагасцяваць да сваіх гарадскіх дзетак-кветак і любых унучкаў? Бывае, з такой непасрэднасцю і адкрытасцю яна распаўядае пра іх, што, здаецца, у гэтую агульную суталаку ўсялілася агульная душа. І мова яе такая пявучая-ладная-зграбная-складная. І па добрых усмешках пасажыраў здагадваешся, што амаль усе яны ў гэтую хвіліну ў сваёй роднай вёсцы-селішчы ці ў летнім баса-ногім дзяцінстве...

Не, народ мае свядомасць. Не мае яе асноўная большасць наменклатуршчыкаў. З іх і павінна пачынацца выпраўленне. Народ што, народу жыць-выжываць трэба. А як будзе прыклад — народ адгукнецца.

Пагарджаць мовай — значыць пагарджаць людзьмі, якія сеюць і збіраюць для нас збожжа-хлеб. Пагарджаць мовай — значыць праяўляць невуцтва і ляноту да мовы, у слоўніку якой больш двух мільёнаў слоў. Няўжо не зразумела, што мы адбрыкваемся, адкідаем, адпіхваем ад сябе інтэлектуальнае багацце, выкрышталізаваную і адшліфаваную міратворчую, жыццятворчую філасафічную сістэму! Доказы? Акіньце думкай і вокам сусвет.

Мова — гэта жывы гістарычны ланцужок, што ад людзей даўніх перадаецца людзям будучым і наадварот. А ён ужо як павуцінка... Хто будзе заўважаць-паважаць іншых, тым больш быць паважаным, калі не паважае

сваіх каранёў? Калі адарваўся ад іх, дык ён не дасць ураджаю. Гэтага дзікуна куды выкінеш, прышчапіцца такому падсабіць трэба. Уразумець бы нам, што мець сваю мову — жыць сваім розумам, сваёй галавой. Як вядома, «усе мовы панскія». Але ўсе іншыя мовы жывуць свабодна ў адпаведных дзяржавах, а беларуская мова ў сваёй дзяржаве дзесяць год яшчэ будзе сіратой. Ці свая гэта дзяржава, ці дзяржава ўжо гэта, з чаго пачынаецца дзяржава і дзе яе мудрасць? Сорам дый годзе! (У. Ярохаў, г. Гомель. 21.10.92 г.)

Паважаны таварыш Старшыня! У сродках масавай інфармацыі зараз вядзецца размова аб увядзенні ў Беларусі дзяржаўнага двухмоўя.

Дык вось ведайце нашу думку: ніякага двухмоўя нельга ўводзіць! Інакш нашай роднай беларускай мове не выбрацца наверх. Той здзек, што тварыўся над мовай дагэтуль, працягвае сваю ганебную справу.

Таму як найхутчэй неабходна прымаць захады да актывізацыі адраджэння беларускамоўнай тэрміналогіі ва ўсіх сферах дзейнасці. (Па даручэнню членаў суполкі ТБМ старшыня суполкі М. Валько, член суполкі Я. Шышканова, г. Нясвіж. 16.10.92 г.)

Патрабаванне шэрагу дэпутатаў правесці рэферэндум па мове — што гэта? Абракадабра? І грошай ужо не шкада! Немцы, французы, украінцы, армяне і г.д. не дакаціліся да такога сораму. Дурню вядома: калі гэта дзяржава, скажам, Францыя, то і мова дзяржаўная французская. Няўжо не разумееце, народныя выбраннікі? Палітычныя амбіцыі зусім засланілі ад усяго зямнога вашыя вочы. Дык што, мы вас выбіралі, каб вы знішчалі нашу родную мову? Яна і так раскрыжавана на крыжы. (Чыкіна Ніна Паўлаўна, г. Івацэвічы. 10.11.92 г.)

Паважаны Ніл Сымонавіч!

З вялікім непакоем мы сочым за дыскусіямі, якія разгарнуліся на старонках газет, на радыё, тэлебачанні, асабліва на сучаснай сесіі Вярхоўнага Савета, накіраваных на рэвізію дзяржаўнага Закона аб мовах, нашай сімволікі, якія з'яўляюцца ключом сутнасці ў развіцці

нацыянальнай дзяржаўнасці і самабытнасці беларускага народа.

Мы лічым, што пад сцягам ідэй дзвюх дзяржаўных моў распачата тонкая, далёка прадуманая акцыя супраць адраджэння нацыянальнай культуры.

Мы перакананы, што нацыянальная мова — гэта фундамент фарміравання нацыянальнай самасвядомасці. Дзяржаўнай мовай павінна быць толькі беларуская мова.

Просім данесці нашу думку дэпутатам Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

(Па даручэнню камісіі па адукацыі, справах моладзі Баранавіцкага раённага Савета народных дэпутатаў старшыня камісіі Буцько Б. І. 19.11.92 г.)

Паважаныя сумленныя дэпутаты і дэпутаткі! Ад Вас залежыць лёс беларускага народа. Усім вядома, што царскі ўрад не любіў беларусаў і не дазваляў беларусам вучыць сваю беларускую мову, а хто спрабаваў вучыць, таго цяжка караў, ссылаў на Урал і ў Сібір на знішчэнне. Беларускія кіраўнікі — старшыня Саўнаркама Беларусі Адамовіч, Янка Купала, Якуб Колас, Язэп Лёсік, каб скараці адкрыць беларускія школы, арганізавалі трохмесячныя курсы па вывучэнню беларускай мовы, на курсы прымалі адукаваных людзей. Пасля заканчэння курсаў усе курсанты былі накіраваны настаўнікамі ў школы, каб выкладаць беларускую мову вучням і насельніцтву Беларусі. У 1922 г. былі адкрыты па ўсёй Беларусі беларускія школы, у школу ішло ўсё насельніцтва Беларусі, каб навучыцца пісаць і чытаць на сваёй беларускай мове, у школу прыходзілі мужчыны і жанчыны, ужо не кажучы аб дзецях. Не хапала партыяў, там на вокнах, на падлозе пісалі і чыталі. Гэты дзень быў святам для беларускага народа. Але не доўга беларусы цешыліся сваёй мовай. Калі Сталін абвясціў сябе дыктатарам, у Беларусь панаасылаў рускіх наймітаў, пачаліся рэпрэсіі, у першую чаргу сталі арыштоўваць настаўнікаў, работнікаў РАНА, аблана, гарана, работнікаў Акадэміі навук і другую інтэлігенцыю, сталі закрываць беларускія школы. Хто гаварыў па-беларуску — з таго смяяліся, а пасля і высылалі на Урал. Цяпер Беларусь адраджае сваю знішчаную за 70 гадоў беларускую мову. Але гэта не лёгка зрабіць, ёсць дэпутаты, якія выступаюць на сесіі і крычаць, каб руская мова

была дзяржаўнай, ці каб былі дзве мовы дзяржаўныя — руская і беларуская.

Паважаныя дэпутаты, марныя вашы выступленні. Беларуская мова ў нас павінна быць дзяржаўнай!

Пасля рэвалюцыі ў Мінску былі адкрыты беларускія, рускія, польскія, жыдоўскія і адна татарская школа. У беларускіх школах былі 4 урокі па рускай мове, у рускай школе — 2 урокі па беларускай мове. Руская мова была як замежная, і ніхто не гаварыў, што яму не даюць вучыцца на сваёй мове.

На працягу стагоддзяў кіраўнікі, асабліва рускія, мучылі беларускую мову, як юды мучылі Ісуса Хрыста. *(Ліпень Антон Іванавіч, г. Мінск. 05.11.92 г.)*

Шаноўныя народныя дэпутаты незалежнай Беларусі!

Сёння не сакрэт, што прыняты вышэйшым органам дзяржаўнай улады рэспублікі Закон «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь» выконваецца нездавальняюча. Разгорнута беспрэцэдэнтная кампанія па шальмаванню роднага слова і за наданне дзяржаўнасці рускай мове — хай і цудоўнай, але мове суседняй дзяржавы. На жаль, не паказвае, прабачце за шчырасць, прыкладу павагі да роднай мовы і наш парламент, ва ўсякім разе многія дэпутаты.

Мяне здзіўляе, чаму народныя дэпутаты ад Віцебшчыны, нашага блакітна-зялёнага краю, шаноўныя Мікола Сцепаненка і Мечыслаў Грыб, Яўген Глушкевіч і Яўген Радзекі, Васіль Трафіменка і Васіл Чэпик, Янка Авін і Янка Цярэшка, Мікола Федарчук і Міхась Васілеўскі, якіх я ведаю як цудоўных людзей, з якімі на працягу многіх гадоў з'еў разам не адзін пуд солі, у час работы нашага парламента амаль не карыстаюцца родным словам. Гэтыя дэпутаты добра валодаюць беларускай мовай, ведаю па сумеснай працы.

Або чаму Генадзь Карпенка і Віктар Ганчар таксама забыліся пра матчыну мову, дзе-дзе, а ў Маладзечне большасць размаўляе па-беларуску.

І зусім не зразумела, што дэпутат Уладзімір Станкевіч з Крывічоў, мой зямляк, за якога бацька галасаваў у Свіры, таксама забыўся, што ён беларус.

І паважаны Вячаслаў Мікалаевіч Кузняцоў абяцаў — пры абранні намеснікам Старшыні Вярхоўнага Савета —

карыстацца беларускай мовай, якую добра вывучыў яшчэ ў школе.

Пара падняцца ў атаку за роднае слова і народным дэпутатам ад ветэранаў і іншых грамадскіх арганізацый. Няўжо не зразумела, што пакуль наш парламент не будзе працаваць на роднай мове, аб чым ветліва сказаў і сусед Альгердас Бразаускас, цяжка і амаль немагчыма пераходзіць на беларускую мову ў рэспубліканскіх, абласных, раённых і гарадскіх установах.

Калі дэпутаты будуць шанаваць бацькоўскае слова, тады ў Вярхоўным Савеце не будуць выступаць на замежнай мове паважаныя Янчук і Багданкевіч, Лінг і Бадзей, Казлоўскі і Ягораў і іншыя кіраўнікі.

Словам, выкананне прынятага Вамі Закона «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь» у Вашых руках, шматпаважаныя народныя абраннікі. Давайце ж будзем яго выконваць!

З павагай! (Янка Тышко, работнік кінафікацыі, г. Віцебск. 16.02.93 г.)

Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь!

Мы, студэнты і выкладчыкі філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, занепакоены абмеркаваннем артыкула аб дзяржаўнай мове праекта Канстытуцыі.

Дзяржаўная двухмоўнасць, якую прапануюць прыняць некаторыя дэпутаты, гэта не што іншае, як працяг каланіяльнай палітыкі Расійскай імперыі на Беларусі, працяг моўнай асіміляцыі і разбурэння беларускага этнасу. Чаго варты той суверэнітэт, які не забяспечвае беларусу права на свабоднае, не ўшчэмленае ніякімі палітычнымі акалічнасцямі валоданне беларускай мовай у Рэспубліцы Беларусь?

Мова — гэта вельмі далікатная сфера духоўнага жыцця нацыі, якая не можа быць аб'ектам дылетанцкіх спрэчак і спекуляцый, тым больш на ўзроўні Вярхоўнага Савета.

Шаноўныя народныя дэпутаты! У многіх з вас, як і ў іншых грамадзян нашай рэспублікі, дзесяцігоддзямі выхоўвалася пагарда да беларускага слова, да мовы сваіх бацькоў і дзядоў. Не адбірайце ж у вашых дзяцей і ўнукаў магчымасць адчуваць сябе людзьмі, сапраўднымі гаспадарамі на сваёй Бацькаўшчыне! Не рабіце нас духоўнымі жабракамі, пасмешышчам перад цэлым светам!

Мы звяртаемся да вашага сумлення і гонару, да вашай адказнасці перад беларускім народам. Узаконенае руска-беларускае двухмоўе (руская мова аўтаматычна заняла б вядучае становішча, якое і зараз незаконна падтрымліваецца структурамі ўлады) можа стварыць небяспечны прэцэдэнт, калі пачнецца барацьба за дзяржаўнасць польскай, яўрэйскай, украінскай, літоўскай, татарскай і іншых моў, носьбіты якой у той ці іншай колькасці жывуць на Беларусі.

Шаноўныя народныя дэпутаты! Няведанне беларускай мовы або нежаданне ўспамінаць яе сэння — не аргумент для палітыкаў і заканадаўцаў.

Мы просім, каб вы самі выконвалі і давалі прыклад выканання законаў, прынятых Вярхоўным Саветам. Рэспубліка Беларусь ужо мае Закон аб мовах, які рэгулюе моўныя стасункі ў нашай дзяржаве. Асноўнае палажэнне гэтага Закона — аб дзяржаўнасці беларускай мовы — і павінна быць замацавана ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. (Таццяна Богдан, Ларыса Бабкова, Людміла Мядзведзік, Таццяна Рабатковіч, Аксана Спрычан, Грына Пяхота, Ігар Нячай, Андрэй Стахоўскі, Арына Гаўрон, Кацярына Супей, Міхаіл Цмыг, Мая Таваранак і інш., усяго 361 подпіс. 08.12.93 г.)

Ліст дэпутатам

Паланізацыя і русіфікацыя, што праводзіліся некалькі стагоддзяў у дачыненні да беларускага насельніцтва, нанеслі велізарную шкоду яго нацыянальнай самасвядомасці. Асабліва ўзмацніўся працэс асіміляцыі карэннага насельніцтва Беларусі ў апошнія дзесяцігоддзі: значна звужалася сфера ўжывання беларускай мовы, пад пагрозай апынулася само яе існаванне, многія пакаленні былі пазбаўлены сваёй культурна-гістарычнай спадчыны, у іх выхоўваўся комплекс этнічнай непаўнацэннасці і г. д. І толькі сучасныя працэсы нацыянальнага адраджэння ва ўмовах дзяржаўнай незалежнасці Беларусі стварылі перспектыву спынення размывання менталітэту беларусаў, вяртання да іх мовы, культуры. Аднак нападкі на беларускую мову, як і на беларускасць наогул, што развязаны цяпер у рэспубліцы (і на Берасцейшчыне, у прыватнасці), прымусілі нас выступіць не толькі ў абарону дзяржаўнай мовы дзеля яе захавання, але прадухілення міжнацыянальных канфліктаў.

Лічым беспадстаўнымі патрабаванні аб увядзенні ў ранг дзяржаўнай мовы рускай у межах Брэсцкай вобласці і рэспубліцы наогул. У вобласці па перапісе насельніцтва 1989 г. пражывала 82,7% беларусаў, з іх звыш 90% свабодна валодалі роднай мовай. У нашым моцна зрусіфікаваным грамадстве толькі дзяржаўнасць адной мовы (беларускай) можа забяспечыць яе далейшае існаванне і развіццё. Недапушчальна рабіць рускую мову, што пануе ва ўсёй інфармацыйнай прасторы былога СССР, дзяржаўнай у Рэспубліцы Беларусь і таму, што яна мае такі статус у Расіі.

Прызнаючы самабытнасць матэрыяльнай культуры, традыцый, звычаяў, побыту заходнепалескага гісторыка-этнаграфічнага рэгіёна і неабходнасць іх вывучэння, зберажэння і памнажэння, рашуча адвяргаем патрабаванні грамадска-культурнага аб'яднання «Полісьсе» аб наданні заходнепалескай мове статуса дзяржаўнай. Не адмаўляючы пэўнага ўкладу яцвяжскіх плямён, як і балтаў наогул, у стаўленні беларускай народнасці, сваю пазіцыю грунтуем на дадзеных сучаснай навукі: адсутнічаюць гістарычныя, археалагічныя і моўныя падставы для сцвярджэння аб існаванні зараз яцвяжскага этнасу на тэрыторыі Заходняга Палесся. Гістарычна гэты рэгіён заўсёды з'яўляўся часткай Беларусі — з XIV ст. Берасцейшчына ўваходзіла ў склад Вялікага княства Літоўскага. Як сведчаць перапісы насельніцтва на працягу апошніх 100 гадоў, пераважная большасць карэнных жыхароў Заходняга Палесся ўсведамляе сябе прыналежнымі да беларусаў.

Нашы продкі заўсёды вызначаліся гасціннасцю, цяроўнасцю да іншых канфесій і нацыянальных супольнасцей, што жылі побач з імі. Беларуская інтэлігенцыя, як адзначаў у 1915 г. Максім Багдановіч, ніколі не ўпадала ў шавінізм, не імкнулася да змяншэння правоў суседніх нацыянальнасцяў дзеля паўнаты самастойнага развіцця. Беларусы ў мінулым ахвяравалі сабой, каб садзейнічаць вольнаму існаванню народаў-суседзяў, узбагачалі іх культуру. Ва ўмовах сучасных працэсаў адраджэння ў Беларусі недарэчнымі выглядаюць выказванні на конт ушчамлення правоў чалавека на моўнай глебе. Гэта абвяргае Закон аб мовах у рэспубліцы, дзе гаворыцца аб тым, што «статус беларускай мовы як дзяржаўнай не закранае канстытуцыйных правоў грамадзян іншых нацыянальнасцей карыстацца рускай ці іншымі мовамі...» Няма і парушэнняў Усеагульнай дэкларацыі правоў чалавека. Згодна з гэтым сусветным юрыдычным дакументам,

«бацькі маюць права прыярытэту ў выбары віду адукацыі (а не мовы — *аўт.*) для сваіх малалетніх дзяцей».

Выкладчыкі Брэсцкага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. С. Пушкіна. Гэтым лістом мы звяртаем увагу парламента рэспублікі на неабходнасць захавання дзяржаўнасці толькі адной мовы — беларускай. Мова цэлага народа належыць не аднаму пакаленню. (*Выкладчыкі Брэсцкага педінстытута Майсейчык А. А., Стэльмах Н. М., Каляіковіч І. І., Піваварчык І. В., Новік М. І., Аляхновіч Н. П., Вабішчэвіч А. М. і яшчэ 30 подпісаў. 18.12.92 г.*)

Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь С. С. Шушкевічу

Акадэмічная рада Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны звяртае Вашу ўвагу на кампанію з боку шэрагу арганізацыяў і партыяў, аб'яднаных у каардынацыйны камітэт, ігнаруючых Закон аб мовах на Беларусі, адмаўляючых права нашай Бацькаўшчыны на нацыянальна-дзяржаўны суверэнітэт. На разгляд чарговай сесіі беларускага парламента імі рыхтуецца вынесці пытанне аб наданні расейскай мове дзяржаўнага статуса на тэрыторыі суверэннай Беларусі. Здзяйсненне такога акту будзе не маючым сусветнага аналогу глумленнем над цэлым народам з багацейшай гісторыка-культурнай спадчынай. У сённяшняй сітуацыі ён надалей замарозіць развіццё беларускай нацыі, пазбавіць яе перспектывы. Білінгвізм — ненатуральная з'ява, шкодная для развіцця нармальнай свядомасці. Беларуская мова — першая ў славянскім свеце, на якой друкавалася Біблія, стагоддзі дзяржаўная ў Вялікім княстве Літоўскім, — здольная сёння і ў будучыні выконваць усе функцыі ў цывілізаваным грамадстве.

Сябры Акадэмічнай рады ТБМ спадзяюцца на ўзвядзенне, добры розум народных дэпутатаў і Вас як Старшыні Вярхоўнай Улады на Беларусі. (*Язэп Стапановіч, старшыня Рады, г. Менск. 12.10.92 г.*)

Шаноўныя нашы выбраннікі!

З болей і вялікай заклапочанасцю мы ўспрынялі выказванні асобных дэпутатаў аб увядзенні ў рэспубліцы дзяржаўнага двухмоўя.

Яшчэ зусім нядаўна вы нас узрадавалі прыняццем такога неабходнага дакумента — Закона аб мовах, вынікі якога ўжо выдаючыя. Пачаў абуджацца нават і той, у каго «дух заскаруз». Загучала роднае слова ў дзіцячых садках, пачатковых класах, ва ўстановах. Роднае слова згуртоўвае нас, заклікае даражыць сваёй спадчынай, ведаць свае карані. Згубіць усё гэта — злачынства.

Мы спадзяёмся, што не загубіце дзяржаўнасць нашай мовы, не дасце ёй стаць падчарыцай на роднай зямлі. (Настаўнікі беларускай мовы і літаратуры Гродзенскай вобласці Скіба В. А., Сухоцкая Г. І., Клімуць В. І. і яшчэ 30 подпісаў. 22.12. 92 г.)

Паважаны Станіслаў Станіслававіч!

Усё можна дараваць Вярхоўнаму Савету Беларусі: зрыў рэфэрэндуму, абрабаванне нашых укладаў у ашчадных банках (адкладвалі на чорны дзень, лепшыя гады жывучы па-чорнаму), «кілбасу» — толькі не барацьбу супраць адраджэння. Нельга аддаваць мову нашу на распыл!

Чаму Вы, Станіслаў Станіслававіч, дазваляеце неўкам, пахабным людзям і адукаваным авантюрыстам у званні народных дэпутатаў абражаць усіх свядомых беларусаў? Робіцца гэта па-рознаму: або ад імя выбаршчыкаў патрабуюць спытаць беларуса, ці трэба яму, «таланцістаму, працаахвочаму», матчына мова, наперад ведаючы, што замучаны гісторыяй беларус-савецкі дасць згоду на «трасянку» (толькі адстаньце), або ў форме з пагардай кінутых, знявечаных беларускіх слоў у адрас апазіцыі і самога Старшыні.

Балюча і крыўдна.... Паглядзіш уважліва родненькае, манкуртнае тэлебачанне — і ахоплівае такая крыўда! Усё лезуць думкі: а мо Бог нас пакараў і даў нам іншамоўных начальнікаў, артыстаў, прадпрымальнікаў?

Станіслаў Станіслававіч, а дзе ж дзяржава? Няўжо яна не ў сілах забяспечыць павагу да нас — карэнных? Дзе адраджэнне? Няўжо так і застанецца — па У. С. Караткевічу: «Край сагнуўся ў спіне, Край баіцца размовы пра волю, Край згубіў сваю мову. І матчынай песні напеў.... Нельга верыць у бога, Калі ён такое дазволіў, Цяжка верыць у люд свой, Калі ён такое сцяпеў».

Прабачце, калі Вы не дапусціце зруйнавання нашай мовы — за Вамі мільёны цяпер маўклівых беларусаў. (Анатоль Калачоў. 05. 11. 92 г.)

Паважаныя дэпутаты!

Мы ніколі не пісалі ў найвышэйшы орган нашай Радзімы. Але сёння маўчаць нельга. Няўжо вы не разумееце, што весці размову аб дзяржаўнасці дзвюх моў у адной краіне — гэта смяцца з сапраўдных беларусаў, пляваць у твар ім і тым, хто разумее, што беларуская мова павінна быць дзяржаўнай, толькі беларуская.

Колькі можна здэкавацца з карэннага насельніцтва гэтага краю, няўжо мы каго пакрыўдзілі на нашай зямлі? Чаму крыўдзяць нас, падкрэсліваючы, што на мове нашых бацькоў нельга сказаць разумнае, добрае слова свету? Няўжо без рускай нас не зразумеюць?

Апамятайцеся, не рабіце пасмешышча з сябе і нас. Будзьце прадбачлівымі, разумнымі, патрыётамі! Дайце нашым дзецям магчымасць увайсці ў свет з павагай да сябе, свайго народа, яго мовы!

Мы нікога не пакрыўдзім на нашай зямлі, не крыўдзілі б толькі нас, беларусаў. (Вабішчэвіч Андрэй, Вабішчэвіч Людміла, Вабішчэвіч Ларыса, Вабішчэвіч Мікалай, Палукошка Віктар, Палукошка Галіна, Бандарчук Рыгор, Бандарчук Вольга, Бандарчук Андрэй, Бандарчук Павел. 05.11.92 г.)

Паважаны Вярхоўны Савет!

У сувязі з тым, што працэс беларусізацыі ў нашай рэспубліцы ў апошні час замарудзіўся, а дзе-нідзе можна прыкмеціць нават тэндэнцыю да адступлення на старыя пазіцыі, мы патрабуем улічыць нашу прапанову: адзінай дзяржаўнай мовай у Рэспубліцы Беларусь павінна быць беларуская мова. (Студэнты III курса фін. фак. ГДУ імя Францыска Скарыны: Вінаградаў С. Ул., Кляшчэўнікаў А. С., Пісараў М. М., Серыкаў Р. Ул., Дзенісенка В. Дз., Саўлевіч М. В. і інш., усяго 51 подпіс. 09.11.92 г.)

Верховному Совету

Ни один истинный патриот белорусского народа не может поднимать вопроса о замене белорусского языка каким-то другим. Если кто подымает вопрос о другом государственном языке, сразу возникает вопрос, чьи интересы от отстаивает: Москвы или Варшавы? Это внесет только социальную напряженность в нашей респуб-

лике. Ведь надо помнить, что многие в Западной Беларуси знают польский язык и что тогда может возникнуть вопрос и о трехязычии. Поэтому мы обращаемся к депутатам: Не голосуйте за двуязычие. Государственным языком должен быть только белорусский язык и о никаких референдумах по языку не может быть и речи. (В. Жук, г. Гродна. 05.11.92 г.)

Уважаемые народные депутаты!

Очень долго длился ваш отпуск. А в это время в республике набирают мощь реакционные силы, которые объединились в так званый координационный комитет под руководством С. Гайдукевича (странный — он ведущий специалист Совета Министров). От того, что они себе позволили на митинге 17 сентября на пл. Незалежнасці, становится страшно. Это — шельмование независимости (которая еще зарождается), государственной символики, белорусского народа, его языка и истории. Короче, они здесь собрались, чтобы воевать с белорусизацией, с БНФ и Верховным Советом. Все это очень далеко от плюрализма мнений, здесь пахнет фашизмом.

Нас это очень беспокоит. Мы не хотим, чтобы на нашей многострадальной земле разгорелся пожар войны. Эти силы против возрождения белорусской нации белорусской государственности.

Как известно, душой и лицом нации является национальный язык. На Беларуси — белорусский. Но он нуждается в возрождении, потому что повсюду звучит только «великий и могучий». Так что русскому языку ничего не угрожает. Мы, белорусы, прекрасно овладели языком братьев-соседей. Теперь настала пора также овладеть и белорусским. От этого все станут только богаче и культурнее. Но вместо этого пошла массированная атака на белорусский язык во всех средствах массовой информации. Проводятся сомнительные социологические исследования, опросы об отношении к двуязычию. Одумманивают народ примерами стран, где присутствуют по два или даже три государственных языка (напр., Швейцария). Но эти страны — не единственные с такими языками. Эти языки еще являются государственными на своей родине: немецкий — в Германии, французский — во Франции, итальянский — в Италии. А в этих странах — Германия, Франция, Италия — нет двуязычия.

Так же должно быть в Беларуси, тем более, что альтернативы ей в мире нет. Поэтому единственное в мире Белорусское государство должно иметь единственный государственный язык — белорусский. И никакой другой.

Русский язык имеет свою государственность в России. На нем разговаривать никто не запрещает в Беларуси, но знать и уважать язык того народа, на земле которого живешь, — обязаны все. Каждому народу язык дан от Бога, который должен жить и звучать в оркестре языков мира. Сейчас там нет белорусского. Его необходимо возродить, чтобы не исчезла нация. Поэтому двуязычие на Беларуси — это смерть белорусскому языку, а значит, и государству Беларусь.

Уважаемые народные депутаты!

Не допустите, чтобы исчезла белорусская государственность. Подумайте о своих внуках и правнуках, которые будут жить на этой земле.

Если вы сейчас позволите двуязычие, вы убьете будущее своих наследников. Они вам этого не простят, потому что это равноценно предательству. Не берите грех на свою душу: не дайте погибнуть одному из самых мелодичных языков в мире (после итальянского).

Мы надеемся на вас. (Шавякова С., Будай Н., Царэнкава Ж., Галоўчык, г. Минск. 18.10.92 г.)

Паважаны спадар Ніл Гілевіч!

Звяртаюся да Вас не толькі як да цудоўнага Народнага паэта, палымянага беларуса-патрыёта, выступленні якога глыбока западаюць у душу, не могуць не ўскалыхнуць сэрца, але і як да Старшыні Камісіі па адукацыі і культуры на конт адстойвання нашай роднай мовы, адзінай у Беларусі. Былі мы і палякамі, і рускімі, калі не маглі пачуць роднае слова нідзе, акрамя мастацкага слова нашых паэтаў і пісьменнікаў. Думаю, прыйшоў час, мы значна больш чым па радыё, тэлевізары роднае слова, выпісваем беларускамоўныя газеты «ЛіМ», «Наша слова», «Культура», аднак палеміка працягваецца, каб дзяржаўнай стала і руская мова. Ці ж гэта справядліва? Ці ж нашы галасы і патрабаванні выконваць Закон аб мовах нішто? Мы ж маем на гэта права ў роднай Беларусі! Вельмі Вас просім далучыць нашы галасы, просьбы, жаданні адстаяць адзіную дзяржаўную мову — беларускую. Колькі радасці, захаплення прынёс названы ўжо закон,

але як моцна нас сціскае шматгадовая каланізацыя, не хочацца ім адмовіцца ад сваіх звычак прыгнятаць нас, беларусаў, на роднай Зямлі.

Мы, сям'я Астроўскіх, за родную беларускую мову, адзіную на Беларусі. (Маці, сын, нявестка Астроўскія, в. Валеўка Наваградскага раёна. 02.10.92 г.)

Шаноўны Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь!

Я не разумею, каму прыйшла ў галаву такая думка, каб зрабіць у нашай Рэспубліцы Беларусь дзве дзяржаўныя мовы. Гэта ж сорам на ўвесь свет і ганьба нашаму народу.

Мы, беларусы, былі, ёсць і будзем беларусамі са сваёй роднай мовай, якая мае сваю гісторыю, якая для нас самая прыгожая і самая дарагая. Мова — гэта душа народа. У цяжкія для беларускага народа гады Якуб Колас гаварыў: «Пакуль я жывы, будзе гучаць мая родная беларуская мова».

А зараз — адраджэнне Беларусі ідзе, а нам навязваюць у якасці дзяржаўнай расійскую мову. Што ж гэта такое?! Каму гэта патрэбна? Гэта ж ганьба ўсяму беларускаму ўраду, уладам усіх узроўняў.

Адна ў дзіцяці родная маці і адна ў незалежнай краіне Р. Б. павінна быць дзяржаўная мова. (Марыя Рудук, в. Елка Зельвенскага раёна. 21.01.93 г.)

Старшыні Камісіі ВС РБ Гілевічу Н. С.

У цікавае становішча трапіла наша родная мова. І не дачка, і не падчарка яна ў нашай дзяржаве. І дзе, у якой дзяржаве можа стаіцца такое пытанне: быць ці не быць? Мы страцілі мову, чалавечую годнасць, нацыянальную прыналежнасць. Гэта фактычна выміранне. Не нарадзіліся яшчэ на свет такія сілы, якія б раз і назаўсёды вырашылі гэтае пытанне станоўча. Нам хочацца ўнесці хоць маленькі ўклад у гэту важную справу. Настаўнікі беларускай, рускай і замежнай моў Маладзечанскага раёна звяртаюцца да вас, народныя выбраннікі Рэспублікі Беларусь. Успомніце словы Л. Геніюш:

Як жыць — дык жыць для Беларусі,
А без яе — зусім не жыць.

Давайце жыць для Беларусі, а яна патрабуе і больш уважлівых адносін да мовы. Дзяржаўнай павінна быць

толькі беларуская мова. (Пасечнік Н. А., Шаблына Т. А., Рэўж Н. У., Барадака Я. А., Нехвядовіч Л. Я., Мацкевіч Л. Л., Плюцінская З. І., Сарокіна, Ганіч Г. А., Міханавя З. М., Лужынская Р. А. 25.01.93 г.)

Добры дзень, шаноўны Спадар Гілевіч!

Дазвольце, калі ласка, звярнуцца да Вас не толькі як да дэпутата Вышняе Рады Рэспублікі Беларусь і Старшыні Камісіі па адукацыі і культуры, але і як да рыцара нацыянальнага адраджэння нашае дарагое Бацькаўшчыны. Менавіта сучаснага рыцара адраджэння бачу я ў Вашай асобе, калі чую ці чытаю Вашыя выступы, рыцара, які ўзброены сілаю высокага духоўнага інтэлекту, эрудыцыі, адпаведнымі дыпламатычнымі якасцямі з гарачым сэрцам паэта-патрыёта. Таму і звяртаюся да Вас з надзеяй і просьбаю ў чарговы раз адвесці пагрозу, якая нависла над нашаю роднаю моваю, а значыць, і над нашым нацыянальным адраджэннем.

Мне стала вядома, што пэўныя сілы ізноў хочуць задушыць беларускае адраджэнне шляхам надання рускай мове статуса дзяржаўнай пароўні з беларускаю. Але ж гэта мы ўжо мелі зусім нядаўна, у выніку чаго наша родная мова была выціснута ў запечкі, знявечана і стала брыдкаю. Калі сама я вучылася яшчэ ў беларускай вясковай школе, дык у сына майго такой магчымасці ўжо не было. Мы сталіся чужынцамі на сваёй зямлі і паміж сабою, нават у сем'ях!

Са школьнага ўзросту я аддавала перавагу рускай мове і культуры. Але трохгадовае пражыванне ва Уладзімірскай вобл. прымусіла задумацца. З часам я пачала вяртацца душою да сваіх каранёў, чаму ў значнай ступені паспрыяла адраджэнская дзейнасць патрыётаў нашай Маці Беларусі. Пачуваю сябе ўсё болей беларускаю, а правільней — ліцвінкаю. Мела спадзяванне на ачышчэнне, адраджэнне нашае крывічанскае гаворкі, каб пазбавіцца прыкрасці ад таго, што карыстаемся чужою, навязаную нам моваю.

Ганьба нам, калі не скарыстаем апошні шанц! Ганьба перад будучымі пакаленнямі і перад святою памяццю нашых продкаў, самаахвярна бараніўшых нашу дзяржаўнасць. Не будзе мовы — не будзе і дзяржавы! А гэтага нам не даруюць людзі ва ўсім свеце.

Прашу Вас, даражэнькі, змагайцеся як мага за тое, каб родная мова адна толькі была гаспадыняю ў сваёй хаце. І я буду па-свойму змагацца. Бо нічога даражэйшага ў мяне не засталася. (Валянціна (Вальцэся) Калановіч з Наваградака. 12.10.92 г.)

Вялікую трывогу выклікае рашучы наступ афіцыйных уладаў на нашу беларускую мову. Для гэтага выкарыстоўваюцца і ўрадавыя сродкі масавай інфармацыі, і абіякавасць да выканання ўжо прынятых законаў і пастановаў па адраджэнню беларускай мовы. І вось яшчэ адзін небывалы блюзнерскі ўчынак — на разгляд чарговай сесіі Вяхоўнага Савета ставіцца пытанне аб правядзенні рэферэндуму па перагляду Закона аб мовах, а менавіта аб прызнанні дзяржаўнай рускай і беларускай моў. З гэтай нагоды хачу выказаць Вам сваю думку, таму што спадзяюся на Вашу рашучую падтрымку.

Агульна вядома, што дзяржаўнае жыццё ў краінах заўсёды забяспечваецца адной мовай, а менавіта мовай карэннага насельніцтва. У адрозненне ад Швейцарыі ці Канады, дзе існуе патрэба ў той колькасці афіцыйных моў, у якой кантактна жывуць некалькі народаў, Рэспубліка Беларусь — гэта унітарная дзяржава. А ў такой дзяржаве гульня ў двухмоўе вельмі небяспечная. Справа ў тым, што нізкі працэнт валодаючых роднай мовай беларусаў — гэта вынік шматвяковай палітыкі русіфікацыі, францальнага адлучэння карэннага насельніцтва ад роднага слова. Напэўна, таму нават даволі сціплыя поспехі нацыянальна-культурнага адраджэння беларусаў моцна ўстрыжвалі нядобрачыліўцаў нашага народа. Яны спадзяюцца на тое, што пры апытанні за двухмоўе будзе большасць галасоў. Моцна асіміляваны беларускі народ не можа сёння зрабіць правільны выбар. У гэтых умовах стартавыя магчымасці ў рускай і беларускай моў пры правядзенні рэферэндуму няроўныя. На гэта і разлічваюць яго ініцыятары. У гэтым выпадку лепш даверыцца розуму тых, хто ўклаў свае веды і талент у распрацоўку Закона аб мовах у Беларускай ССР.

Паважаны Ніл Сямёнавіч! Я па нацыянальнасці татарын, але мае дзяды і бацькі, а цяпер ужо дзеці і ўнукі выраслі ў беларускім асяроддзі, беларуская мова стала нам роднаю. І я шчыра спадзяюся на Вашу падтрымку. Рэферэндум аб двухмоўі ў Беларусі праводзіць нельга. Трэба не ўхіляцца ад адраджэнскіх працэсаў, а зрабіць усё для выратавання беларускай мовы.

З вялікай павагай, шаноўны Ніл Сямёнавіч! (Мустафа Смольскі — пенсіянер, інвалід В.А.В. II групы, г. Наваградак. 01.10.92 г.)

Шаноўны спадар Гілевіч, шаноўныя спадары!

Мы, жыхары в. Дуброва Светлагорскага раёна Гомельскай вобласці, толькі з трывогай можам успрыняць спробы пэўных антыпатрыятычных дэпутатаў юрыдычна надаць рускай мове статус другой дзяржаўнай мовы ў нашай краіне — Рэспубліцы Беларусь.

Вось ужо амаль два стагоддзі руская мова пачуваецца гаспадыняю на нашай беларускай зямлі. Болей за два стагоддзі топчацца і абражаецца наша мова. У нянавісці да нашай мовы сёння яднаюцца самыя розныя антынацыянальныя сілы. Надзвычай шкада, што такая мізантрапічная нецывілізаваная палітыка знаходзіць падтрымку з боку дэпутатаў, якія чамусьці імянуюць сябе «народнымі». Дзяржаўнай мовай на Беларусі мусіць быць толькі беларуская мова! Перад нашым народам паўсталі надзвычай складаныя праблемы ва ўсіх галінах жыцця, мы ў самым нявыгадным становішчы ў гэтым сэнсе ў Еўропе. Таму штучнае пытанне аб дзяржаўнасці рускай мовы ў Беларусі можа выклікаць лінгвістычны канфлікт, а за ім, глядзіш, і рэлігійны. Пэўна, на гэта і разлічваюць пэўныя дэпутаты і тыя, хто за імі.

Мы рашуча адхіляем саму ідэю якой бы то ні было іншай дзяржаўнай мовы на нашай зямлі, акрамя нашай роднай беларускай.

Просім давесці змест гэтага ліста да ўсіх дэпутатаў ВС. З павагаю! (Бусел М. К., Бусел Н. П., Дайнека К. М., Галаўкова Г. П. і інш., усяго 15 подпісаў. 15.01.93 г.)

Шаноўныя дэпутаты!

Бадай ні перад адной нацыяй у Еўропе не склалася такой трагічнай гістарычнай, эканамічнай, сацыяльнай сітуацыі, як перад нашым народам. Два стагоддзі польскага засілля, затым два стагоддзі расейскага «брацкага» каланіялізму прынеслі шмат гора і страт нашай Радзіме Беларусі.

Гісторыя дала нам унікальны шанец аднавіць нашу дзяржаўнасць, умацаваць яе і спакойна пачаць ладзіць годнае жыццё для ўсіх грамадзян Беларускай дзяржавы.

Абсягі працы такія, што справу знойдзе сабе кожны. Дзякаваць Богу, на нашай зямлі пануе мір і згода. Таму нам асабліва трывожна, што праз нецывілізаваныя прапановы шэрагу дэпутатаў аб наданні расейскай мове статусу яшчэ адной дзяржаўнай мовы мір на нашай зямлі можа быць парушаны.

Рускія не з'яўляюцца аўтахтонамі нашай зямлі, іхняя мова гвалтоўна выцясняла нашу родную беларускую дзякуючы каланіяльнаму панаванню Расіі ў Беларусі. Увядзеннем яшчэ адной дзяржаўнай мовы створыцца непатрэбная канкурэнцыя моў, дзе беларуская будзе ў горшым стане і можа знікнуць.

Сусветнае супольніцтва даўно зразумела важнасць захавання лінгвістычнай разнастайнасці на Зямным шары. Гэта ніякім чынам не пярэчыць правам асобы.

Тыя, хто выступае супраць беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай мовы Рэспублікі Беларусь, альбо не да канцы ўсведамляюць здзікуства сваіх прапаноў, альбо свядома ідуць на сяўбу сваркі ў нашым народзе па самых балючых пытаннях, якія толькі могуць існаваць між народамі, — лінгвістычных, этнічных, рэлігійных.

Аднойчы ўзнікшы, такія канфлікты могуць цягнуцца дзесяцігоддзямі. Мы заклікаем дэпутатаў усведаміць магчымыя трагічныя (хай нас крые Бог ад гэтага!) паследкі мяркуемага надання рускай мове статусу дзяржаўнай мовы ў Рэспубліцы Беларусь. Мы заклікаем дэпутатаў не падтрымліваць такія прапановы. Беларуская мова — мова беларускага народа — мусіць быць адзінай дзяржаўнай мовай Рэспублікі Беларусь, нашай дзяржавы. Іншага не зразумеюць мы, беларусы, іншага не зразумеюць цывілізаваныя еўрапейцы.

Жыве Беларусь! (Курачый П. Н., Тукач М. В., Бусел В. М., Дайнеко В. Н., в. Пружыншчы Аццябрскага раёна. 13.01.92 г.)

Старшыні камісіі па захаванню гістарычнай спадчыны, адукацыі і культуры, спадару Н. Гілевічу

Апошнім часам усё гучней ды гучней чуваць галасы тых, хто жадае рэвізаваць дзяржаўнае аднамоўе ў нашай краіне, надаць рускай мове статус дзяржаўнай. Разумеючы патрэбы носьбітаў гэтай мовы, мы незадаволены рэзкімі, беспадстаўнымі выпадкамі некаторых з іх у адрас

дзяржаўнай мовы, нацыянальнага адраджэння і ўвогуле беларускага народа.

Шэраг выданняў, у прыватнасці агульнарэспубліканскія «Советская Белоруссия», «Беларуская Ніва», гарадская газета «Віцебчы», адкрыта выступаюць супраць беларускасці, адраджэнскіх арганізацый, падаюць квазінавуковыя працы ці артыкулы, з якіх вынікае, што беларусаў, украінцаў няма, беларуская мова штучная, бо яна дыялект рускай і г. д.

Мы не згодны з такімі матэрыяламі, лічым іх антыбеларускімі, антыдзяржаўнымі.

Выказваемся за захаванне дзяржаўнага беларускага аднамоўя, за дакладнае выкананне Закона аб мовах, за актыўную дзяржаўную падтрымку адраджэнскай беларускамоўнай прэсы і неперыядычных выданняў. Мы думаем, што дзяржава павінна падтрымліваць адраджэнскія памкненні татараў, палякаў, яўрэяў, летувісаў, іншых нацыянальнасцей, але пры ўмове, што гэтыя памкненні не будуць перашкаджаць суверэнітэту, унітарнасці Рэспублікі Беларусь, беларускай нацыі. (А. Букачоў, Віцебскі раён, в. Вароны, Хамайда Б., м. Віцебск, вул. Рэпіна, 6—56, Ф. Сіўко, г. Віцебск, пр-т Чарняхоўскага, 36—1—91, Мальчэўская Я. Е., пр-т Чарняхоўскага, 32, к. 2, кв. 121)

Полацкая гарадская рада Таварыства беларускай мовы звяртаецца да Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь з заклікам захаваць за беларускай мовай статус адзінай дзяржаўнай мовы ў нашай рэспубліцы.

Вялікае абурэнне выклікае не толькі тая інтэнсіўная кампанія, што разгорнута пэўнымі палітычнымі коламі, некаторымі газетамі, але асабліва выступленні многіх народных дэпутатаў супраць дзяржаўнасці беларускай мовы за наданне рускай мове статусу другой дзяржаўнай мовы ў рэспубліцы. Такое ў нас ужо было, калі беларускай мове не было месца ні ў дзяржаўных установах, ні ў школах і ВНУ, ні ў сродках масавай інфармацыі, ні нават на бытавым узроўні. Размова ў Вярхоўным Савеце аб наданні рускай мове статусу другой дзяржаўнай мовы ўжо з'яўляецца парушэннем Закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь.

Мы заклікаем Вярхоўны Савет, Савет Міністраў, іншыя дзяржаўныя органы і структуры, сродкі масавай інфармацыі весці больш актыўную работу па выкананні Закона аб мовах у Рэспубліцы Беларусь. (Полацкая гарадская Рада ТБМ, старшыня Гарэлікава Т. П. 16.11.92 г.)

Старшыні Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь, сп. Шушкевічу С. С.

У складаны час, калі Рэспубліка Беларусь робіць намаганні сцвердзіць свой сапраўдны суверэнітэт, увайсці ў лучнасць народаў свету як самастойная дзяржава з сваёй асаблівай культурай, пэўнымі эканамічнымі магчымасцямі, асобным нядобразычліўцы выступаюць супраць беларускай мовы, хочуць навязаць Вярхоўнаму Савету РБ неабходнасць зацвярджэння двухмоўя, прызнання рускай мовы як дзяржаўнай. Гэта мы лічым зневажальным для беларускай дзяржаўнасці і беларускага народа. Мы дапускаем, што пэўны час руская мова будзе функцыянаваць сярод насельніцтва як форма зносін, як выразнік культуры рускай дыяспары ў Рэспубліцы Беларусь. Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны г. Магілёва катэгарычна патрабуе канстытуцыйнага прызнання дзяржаўнай мовай толькі беларускую.

Мы апелюем да гонару і розуму народных дэпутатаў і спадзяёмся, што яны пацвердзяць сапраўдны клопат пра будучыню Рэспублікі Беларусь. (*Магілёўская гарадская Рада ТБМ імя Ф. Скарыны, старшыня Рады Клімуц Я. І. 28.10.92 г.*)

Паважаныя спадарыні і спадары! Наданне статусу дзяржаўнай мовы расейскай мове — гэта прыход беларусаў на чорны край нябыту. «Великий и могучий» на нашай зямельцы пануе дзвесце гадоў. Ён пусціў такія карані, што за дзвесце гадоў не выкарчваем.

Кожнай нацыі Бог даў сваю мову, і павінны мы размаўляць на сваёй і яна павінна быць у нас адзінай дзяржаўнай.

Двухмоўе — самазабойства.

Рабочыя станкабудаўнічага з-да г. Маладзечна Грыбоўскі, Мацкевіч, Ерашэвіч і інш., усяго 27 подпісаў. 20.01.93 г.)

Паважаныя дэпутаты!

Вам мы даверым наш лёс, лёс нашай беларускай нацыі, лёс будучыні нашай Беларусі.

Аднак мы, настаўнікі Лідскага раёна і горада Ліды, выказваем рашучую нязгоду з тымі «дэпутатамі» ў Вярхоўным Савеце Рэспублікі Беларусь, што адцураліся ад

сваёй Бацькаўшчыны, ад беларускага народа і яго мовы, хоць і называюць яны сябе групай «Беларусь», а выступаюць супраць усяго беларускага.

Кожны ўрад скіроўвае сваю палітыку ў першую чаргу на ўмацаванне ўласнай краіны, а не на карысць суседняй дзяржавы, як гэта робяць пераўвасабленцы з ліку Вярхоўнага Савета («Беларусь»). Яны выступілі супраць народнага рэферэндуму, зараз выступаюць супраць дзяржаўнасці беларускай мовы, супраць прыняцця Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь і іншых законаў, якія раней прымалі і распрацоўвалі. А гэта азначае, што яны супраць абвяшчэння Рэспублікі Беларусь самастойнай дзяржавай, супраць неабходнасці стварэння ўласнай палітычнай лініі, вайскавай дактрыны, эканомікі, а таксама адраджэння беларускай мовы, культуры, гісторыі.

Нельга забіраць у нас, беларусаў, самае дарагое — мову продкаў.

Спадары дэпутаты! Вы, напэўна, забыліся, аб чым вы гаварылі на прадвыбарных сходах нам, выбаршчыкам. Аказалася, што некаторыя з вас сталі пераўвасабленцамі. Але мы памятаем, як выбіралі мы Вас і што Вы тады гаварылі (Даўлгод, Рахатка, Машко, Курдзюкоў) нам, навагрудскім выбаршчыкам (Унучка і інш.).

Няўжо вы хацаце ісці і далей той дарогай, якой ішоў таталітарны рэжым? І тое, чаго не паспеў зрабіць таталітарызм за 70 гадоў, хочаце зрабіць вы?

Мы не хочам быць болей грамадзянамі «Северо-Западного края». Мы не хочам быць і «крэсамі ўсходнімі». Мы хочам быць народам у сваёй незалежнай дзяржаве, якую паважалі б як роўную іншыя дзяржавы свету.

А ці захоча тады гаспадарлівы сусед (дзяржава) мець справу з нядбайліцамі?!

Просім і адначасова патрабуем ад Вас: не дапусціце новага злачынства! Бо ўжо адно злачынства вы зрабілі.

Мова — душа народа. Знікае мова — знікае народ, а значыць, і дзяржава. Чаго тады будзеце вартыя вы, дзяржаўныя дзеячы?

А спытаемся: хто такія — «рускоязычные»? Мы думаем, што гэта звычайная праява імперскіх амбіцый. Апекуноў і шкадавальнікаў рускай мовы на Беларусі трэба, напэўна, найперш шукаць сярод беларусаў-дэпутатаў. Ёсць у нас ляматлікі і непераможны атрад чыноўніцтва, якое прывучана бачыць найперш толькі свае вузкаўласныя інтарэсы. А між тым тэрміны, вызначаныя ў Законе

аб мовах, ужо прыспешваюць, мы пра гэтыя тэрміны не забываем і забываць не збіраемся. Вось і ўшчынаецца атака групы «Беларусь» супраць самой ідэі беларусізацыі.

Вам мы даверылі свой лёс, лёс беларускай нацыі, лёс будучыні Беларусі. Не дапусціце ж новую непаўторную памылку! Мы не хочам, каб вы, ап'янёныя сілай улады, увайшлі ў гісторыю як магільшчыкі беларушчыны, падпісаўшы смяротны прыгавор беларускай мове. Увайдзіце ў гісторыю як абаронцы беларускай мовы, зацвердзіўшы Канстытуцыйны статус яе дзяржаўнасці. *(Настаўнікі Лідскага р-на і Ліды: Вашкевіч, Міхновіч, Бохан, Урбановіч, Котава, Змітровіч, Мельнік, Гірыновіч, Буяк, Жамойцін, Фіяс, Жамойціна, Сечка, Кіеня, Чайко, Шыліна, Здаповіч, Сімановіч, Вільбік, Васілючак. 15.01.93 г.)*

Паважаныя спадары народныя дэпутаты незалежнай Рэспублікі Беларусь!

Піша Вам жыхар гор. Масквы, але таксама беларус. І пішу я вось наконт якой справы.

У гэтае спякотнае лета я на тры месяцы прыязджаў з сям'ёю на Радзіму, у Мазыр і Калінкавіцкі раён. Жонка і дзеткі мае таксама беларусы, ведаюць мову, з'яўляюцца сябрамі Маскоўскага таварыства беларускай культуры імя Ф. Скарыны. З Беларусі мы выпісваем шмат газет і часопісаў. Таму для нас кожны прыезд на Бацькаўшчыну — бязмерная радасць, а ў святле апошніх падзей — абвяшчэння РБ незалежнай дзяржавай — радасць асаблівая. Прышло і на нашу вуліцу свята! Будзем і мы, як гэта прарочыў наш Пясняр, — «людзьмі звацца»!

Прыехаў я да маці ў вёску. Рашыў зняць з ашчаднай кніжкі трохі грошай, каб купіць сёе-тое ў краме. Пайшоў у ашчадную касу. Яна знаходзіцца ў адным будынку з вясковым Саветам. На дабротнай камяніцы лунае белачырвона-белы нацыянальны беларускі штандар ды красуецца наша дзяржаўная «Пагоня». У добрым настроі я зайшоў ва ўтульны будынак. Сардэчна прывітаўся з работніцай касы. Запоўніў квіток на беларускай мове, а мне гэтая прыемная кабета (я разам з ёю вучыўся і яна добра ведае родную мову) і кажа: «Коля, нужно заполнить квитанцию на русском языке, а то у меня из-за твоей блажи могут быть крупные неприятности с начальством в Калининках». І так мне сорамна і прыкра стала! Сорамна

перад сваёй роднай зямелькай, перад дзядзямі і прадзедзямі, якія ляжаць непадалёк у хвойніку, перад дзяццымі сваімі, перад жонкай, перад сабою, перад усім светам, а таксама перад Вамі, шаноўныя дэпутаты, бо Вы пішаце такія законы, якія ніхто не хоча выконваць.

Моўчкі я запоўніў квіток на рускай мове і рушыў дахаты. Дома маці, калі пачула, што здарылася, абазвала мяне «сраным беларусам». І я падумаў пра сябе, што, напэўна, вась у такія хвіліны і нараджаюцца новыя рабесп'еры! Я, урэшце, не хацеў тут, у гэтым лісце выказаць сваю, асабістую крыўду. Атрымліваецца, што маюць рацыю тыя, хто сцвярджае: «...нічога у вас с гэтым беларускім языком не получится...» А як жа з законам аб дзяржаўнасці беларускай мовы?

Ганьба Вам, дэпутатам! Я бачыў, як Вы размаўляеце ў Вярхоўным Савеце. На якой «трасянцы». Па сваёй працы я аб'ездзіў увесь былы Савецкі Саюз і нідзе не бачыў, каб улады так абражалі і прыніжалі сваю мову. Дзе ж Ваша годнасць? Вы ж дэпутаты, Вы ж прыклад павінны даваць свайму народу. Чаму не вучыце сваю мову? Чаму сябе не паважаеце? І як можна паважаць іншых, калі не паважаеш сябе? Я працую начальнікам рэфрыжэратарнага цягніка на чыгунцы і вась у пятніцу, 6 лістапада, прыязджаў праз Беларусь і ўвечары бачыў пасяджэнне Вярхоўнага Савета. Чуў «трасянку», добрую мову Старшыні Шушкевіча С. С., зноў, як заўсёды, не было кворуму... З вялікай тугой я глядзеў на ўсё гэта і спагадаў, што даўно пара і мне ўступіць у Беларускі народны фронт «Адраджэнне», каб дапамагчы сумленным і годным людзям Беларусі паганым дзеркачом вымесці такіх «дэпутатаў» з Вярхоўнага Савета. Прыкра мне ўсё гэта бачыць, разумееце? Брыдка...

Шаноўныя спадары народныя дэпутаты! Зычу Вам ствараць такія законы, якія б павялічвалі багацце і хараство роднай зямлі і роднага народа, абаранялі б мову і гісторыю, традыцыі і звычаі, служылі б дабру і справядлівасці. І за гэта будзе Вам вялікая людская пашана, людская любоў, шырокае прызнанне народнае.

А пакуль што — трасянка, барацьба з народнай спадчынай, мовай і гісторыяй, барацьба з лепшымі сынамі свайго народа. Ганьба!..

Прабачце, калі ласка, за благія словы, але ж набалела на душы, калі ж Вы самі пачнеце «людзьмі звацца»? *(Касьянчык М. М. 17.11.92 г.)*

Паважаны Прэзідыум Вярхоўнага Савета!

Хачу выказацца па пытанню, якое мяне хвалюе больш, чым матэрыяльнае становішча, цэны. Гэта пытанне аб дзяржаўнасці беларускай мовы.

Пачуўшы выступленні дэпутатаў пры абмеркаванні Канстытуцыі, прачытаўшы мноства артыкулаў у газетах, я зразумела, што вядзецца шалёны наступ на наша нацыянальнае адраджэнне, на суверэнітэт Беларусі, імкненне зрабіць нашу дзяржаву губерняй Расіі. Кожнаму зразумела, калі будзе дзве дзяржаўныя мовы, то месца беларускай мове нідзе не будзе. Не будзе — не будзе нацыі. Ёсць такая фракцыя «Беларусь». Дэпутаты гэтай фракцыі найбольш варожа ставяцца да нацыянальнага адраджэння. Дык навошта яны ўзялі сабе такую назву? Важна не назва, а дзеянні.

Мяне як ветэрана працы, пенсіянерку, асабліва закрануў зварот ветэранскай арганізацыі па пытаннях мовы. Хто ж уваходзіць у гэтую ветэранскую арганізацыю? У асноўным гэта людзі прыезджыя, не беларусы, большасць з якіх займалі добрыя пасады, прыклалі свае рукі да знішчэння нашай мовы, а цяпер хацелі б задушыць яе канчаткова. Ім бы вучыць сваіх унукаў, паважаць той народ, сярод якога яны жывуць, яго мову, звычаі. Няхай бы іх арганізацыя клапацілася пра старых людзей, прыглядзелася да ўмоў жыцця адзінокіх састарэлых пенсіянераў, арганізавала ім дапамогу. А палітыку няхай робяць маладыя, ім жыць, а нам толькі дажываць. Вас, ветэраны, ніхто не будзе прымушаць вывучаць нашу мову.

Я хачу звярнуцца да дэпутатаў, каб кожны перад галасаваннем па артыкулу аб дзяржаўнасці мовы добра падумаў, ці з'яўляецца ён сынам сваёй зямлі. Ад вас залежыць, ці загіне наша мова, ці загіне пачэснае месца сярод моў свету.

Галасаванне трэба правесці пайменнае, вынікі надрукаваць у газетах. (*Баброўская В. П., г. Ліда. 28.12.92 г.*)

Паважаны Ніл Гілевіч!

Пішу Вам гэтае пісьмо таму, што ўстрыжаны намерам Вярхоўнага Савета Беларусі разгледзець на чарговай сесіі пытанне аб правядзенні рэферэндуму на конт таго, каб узаконіць на Беларусі двухмоўе — прызнаць дзяржаўнымі рускую і беларускую мовы. Пры гэтым спасыла-

юцца на нізкі працэнт валодаючых родным словам беларусаў.

Я упэўнены, што гэта робіцца з мэтай пераканаць беларусаў аб нерэальнасці адраджэння роднай мовы на Беларусі, адраджэння нашай нацыянальнай свядомасці. Нас спрабуюць пераканаць, што мы дасягнем большых эканамічных поспехаў, калі будзем карыстацца рускай мовай. Такое, з дазволу, глупства даўно ўсім зразумела — нас проста хочучь запалохаць, паставіць перад фактам неабходнасці адмовіцца ад суверэнітэту і стаць расейскай правінцыяй.

Але хопіць з нас стагоддзяў расейскай і польскай няволі, дзякуючы якой мы сталі жабракамі. Хопіць здзекаў, бязглуздзіцы ў дачыненні да нас, беларусаў, і нашай душы — роднай мовы.

На прыкладзе нашай Наваградчыны можна сцвярджаць, што хоць і з вялікімі патурамі, але адраджэнне беларускай мовы ідзе наперад. У нас ёсць актыўныя, перакананыя яе прыхільнікі. Усё больш яе чуто па вуліцах, у гаворках між людзей. Усё большую папулярнасць маюць беларускамоўныя кнігі, газеты і часопісы. Пакрыху людзі пачынаюць усведамляць сваю нацыянальную годнасць.

У гарадскіх школах паступова ўводзіцца беларускамоўнае навучэнне дзяцей. Перайшоў на беларускую мову і гандлёвы тэхнікум. І гэта адбываецца пры ўмовах, калі нашыя мясцовыя ўлады не толькі не садзейнічаюць, але як мага ставяць перашкоды папулярнацыі беларускай мовы, гісторыі і культуры. Нават не знайшлося ў Наваградку самага сціплага памяшкання для працы «Узвышша» — мясцовай суполкі ТБМ імя Ф. Скарыны. Кожны дзень урадавыя сродкі інфармацыі працуюць супраць беларускай мовы. Выжыць, а тым больш адрадзіцца беларускай мове ў такіх абставінах вельмі цяжка.

І цяпер, замест таго каб праводзіць у жыццё дзейныя захады па выратаванню нашага найбагатшага скарбу — беларускай мовы, улады шукаюць прычыны ўхіліцца ад адраджэнскіх працэсаў. Для гэтай мэты і задуманы фарс з рэферэндумам аб двухмоўі ў Беларусі.

Паважаны Ніл Гілевіч! Зрабіце ўсё для абароны Беларусі ад бязглуздзіцы — двухмоўя. На вашым баку падтрымка ўсіх свядомых беларусаў. (*В. Стома, ветэран, пенсіянер, г. Навагрудак. 01.10.92 г.*)

Паважаны Ніл Сямёнавіч!

Мяне вельмі хвалюе мітусня, якая ў апошні час узнялася вакол нашай мовы, ці, лепш сказаць, вакол двухмоўя.

Нічога ж амаль у нас не зроблена, каб наша мова ўвайшла ў наша жыццё так, як ёй належыць. І горка прызнаваць, што і цяпер амаль не робіцца. Усюды гучыць альбо руская мова, альбо «мешанка».

Узяць хаця б мяне. Па адукацыі я эканаміст. І хоць я вучылася ў беларускай школе (7 кл.) і дома раней размаўляла па-беларуску, то ў тэхнікуме і ў інстытуце ўсё выкладалася толькі на рускай мове. На працы і сёння ўся дакументацыя вядзецца толькі на рускай мове. Таму і размаўляць я стала (і, здаецца, даволі нядрэнна) толькі па-руску. Памятаю, яшчэ і ганарылася гэтым.

І толькі цяпер, апошнім часам, амаль з роспаччу гляджу на пройдзены жыццёвы шлях — сапраўды мы «Іваны, не помнящие родства». Ды каб жа я адна была такая! Я яшчэ больш-менш валодаю беларускай мовай, хоць на бытавым узроўні. Многія мае калегі яшчэ ў горшым стане. На сваёй працы мы беларускай мовай не карыстаемся, бо не валодаем, бо ўсяму, што тут трэба, нас вучылі толькі па-руску.

Але калі будзе ўведзена двухмоўе, то ўсё наша справядства, ўся дзелавая дакументацыя так і будзе весціся толькі па-руску. Значыць, ніколі не загучыць наша мова на прадпрыемствах, установах, сходах.

Ніл Сямёнавіч! Вы дэпутат, Вы Старшыня Камісіі па адукацыі, культуры і захаванню гістарычнай спадчыны.

Вельмі прашу, зрабіце ўсё, што толькі можаце, што ў Ваших сілах, каб нават пытанне аб двухмоўі не ўзнімалася, каб ужо прыняты Закон аб дзяржаўнасці нашай мовы хутчэй задзейнічаў.

І ніякіх рэферэндумаў аб мовах! Такі рэферэндум можна будзе правесці не раней як гадоў праз пятнаццаць, калі людзі пагавораць на сваёй мове, успомняць яе, прывыкнуць, стануць пачуваць сябе беларусамі.

Тады можна будзе ўводзіць хоць двух-, хоць большмоўе. Я ўпэўнена, што тады наша мова не знікне, народ яе не кіне.

А пакуль што тэрмінова трэба выконваць прыняты закон, усе яго патрабаванні, не расцягваць выкананне на гады. Тэрмінова выдаваць галіновыя (напр., эканамічныя і іншыя) слоўнікі. Можна і ахвяраванні альбо пазыкі

правесці, калі няма сродкаў. На святую справу многія грошай не пашкадуюць.

І яшчэ. Трэба строга спытаць з адказных асоб, што кожны з іх канкрэтна зробіў, каб наша мова загучала ў нас: Беларуская мова — на Беларусі. (Дзядова А. С., *эканаміст*, 49 гадоў, г. Навагрудак. 08.10.92 г.)

Паважаны Ніл Сымонавіч!

Колькі ўжо можна глуміцца над дарам Божым — нашай мовай! Як не салідна народным абраннікам, асабліва старэйшым па гадах, у парламенце здэкавацца з мовы і паказваць сваю ляноту вывучаць яе! Рашайце іншыя пытанні, не марнуйце дарэмна часу і народных грошай. А гэтае пытанне, пытанне адзінай дзяржаўнай мовы ў Рэспубліцы Беларусь, ужо вырашана, вырашана Богам і Вамі.

Дзеці ў садку, у школе пачынаюць размаўляць на сваёй мове — і нічога, нармальна. У выпадку чаго — як жа ім зноў сказаць, што дзядзькі ў парламенце памыліліся! Жахліва, балюча, страшна.

Не дапусціце гэтага!

З вялікай павагай настаўнікі школ г. Сморгоні. (Варановіч, Руткоўская, Гурская, Елізарава, Гаўрош, Вайдо і інш. 10.12.92 г.)

ВЫДАНЬНІ ТАВАРЫСТВА БЕЛАРУСКАЕ МОВЫ ІМЯ ФРАНЦІШКА СКАРЫНЫ

Сяржаніна Г. Грыбы: Аскаміцэты. Базідыяміцэты (гастэраміцэты, гетэрабазідыяміцэты). 1991. 54 с. (Беларуская навуковая тэрміналогія: Біялогія; Вып. 1).

Ластоўскі В. Падручны расійска-крыўскі (беларускі) слоўнік. 1991. XII, 832 с. (Выданьне факсімільнага тыпу).

Санько З. Малы руска-беларускі слоўнік прыказак, прымавак і фразем. 1991. 218 с.

Гілевіч Н. Незалежнасьць. 1991. 47 с.

Ластоўскі В. Што трэба ведаць кожнаму беларусу. 3-е выданьне. 1991. 32 с.

Устаноўчы з'езд Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны: Зборнік матэрыялаў. 1992. 79 с.

Станкевіч Я. Маленькі маскоўска-беларускі (крывіцкі) слоўнічак фразэолёгічны і прыказкаў ды прывітаньні, зычэньні і інш. 3-е выданьне. 1992. 77 с.

Шчакаціхін М. Нарысы з гісторыі беларускага мастацтва. Т. 1. 1993. 336 с.

Цьвікевіч А. «Западно-руссизм»: Нарысы з гісторыі грамадзкай думкі на Беларусі ў XIX і пачатку XX в. 2-е выданьне. 1993. 352 с.

Лыч Л. Моўная рэформа 1833 года: Ідэалагічны аспект. 1993. 38 с.

Гілевіч Н. Як не спыніць узыходу сонца...: Публіцыстыка. 1993. 53 с.

Голас народа — голас Божы: Тэлеграмы і лісты выбаршчыкаў у Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь / Пад рэд. Н. Гілевіча. 1993. 64 с.

РЫХТУЮЦА ДА ДРУКУ

Найдзюк Я., Касяк І. Беларусь учора і сёньня: Папулярныя нарысы з гісторыі Беларусі.

Сухая Т., Еўдакіменка Р., Трацякевіч В., Гудзень Н. Тэрміналагічны слоўнік па вышэйшай матэматыцы для ВНУ.

Ятусевіч А., Капліч В. Слоўнік зoonпаразіталогічных тэрмінаў.

Раманцэвіч В. Пачаткі роднае мовы: Дапаможнік для ўсіх.

100 пытанняў і адказаў з гісторыі Беларусі / Уклад. І. Саверчанка, З. Санько.

Наш вечны зніч

Масава-палітычнае выданне

ГОЛАС НАРОДА —
ГОЛАС БОЖЫ

Тэлеграмы і лісты выбаршчыкаў
у Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь

Укладальнік Ніл Гілевіч

Рэдактар *Ніна Тарасевіч*
Мастацкі рэдактар *Віктар Жахавец*
Тэхнічны рэдактар *Таццяна Леццен*
Карэктар *Зінаіда Губашына*

Здадзена ў набор 29.03.93. Падпісана ў друк 04.06.93. Фар-
мат 84×108¹/32. Папера друк. № 1 Гарнітура Тып Таймс.
Афсетны друк. Ум. друк. арк. 2.94. Ум. фарб.-адб. 3.15. Ул.-
выд. арк. 2,6. Наклад 10000 паасобнікаў. Зак. № 388.

Выдавецтва «Навука і тэхніка» Акадэміі навук Беларусі
і Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. 220141.
Мінск, Жодзінская, 18. ЛВ № 437. Друкарня імя Францыска
Скарыны выдавецтва «Навука і тэхніка». 220141. Мінск,
Жодзінская, 18.

